Beeckestijn en zijn bewoners

George Slieker

Vanaf 2006, na de sluiting van Beeckestijn als museum, heeft George Slieker voor de Nieuwsbrief van de Vrienden van Beeckestijn een serie geschreven over Beeckestijn en zijn bewoners. Voor de redactie was dit aanleiding om de artikelen op de website te zetten. Hieronder zijn de artikelen achter elkaar geplaatst.
Lees en verwonder u over het begin van Beeckestijn als zomerhuis, de dagelijkse gewoonten zoals eten en drinken, en kerkbezoek, over de band tussen Beeckestijn en dat andere prachtige landgoed Elswout.

Inhoudsopgave

Pagina 1	hoofdstuk	1	Inleiding
Pagina 3	hoofdstuk	2	De familie Trip
Pagina 4	hoofdstuk	3	Jacob Boreel Jansz en Herengracht 450
Pagina 6	hoofdstuk	4	Het echtpaar Trip – Van Hoorn
Pagina 7	hoofdstuk	5	Beeckestijn en Elswout
Pagina 9	hoofdstuk	6	Mode in de achttiende eeuw: van barok naar rococo
Pagina 10	hoofdstuk	6B	Personeel op Beeckestijn
Pagina 12	hoofdstuk	7	“Als je elkaar niet tegen wilde komen, kwam je elkaar ook niet tegen.”
Pagina 13	hoofdstuk	8	Over weg en water naar buiten
Pagina 15	hoofdstuk	9	Eten en drinken
Pagina 17	hoofdstuk	10	Het kerkbezoek
Pagina 18	hoofdstuk	11	Lief en leed
Pagina 19	hoofdstuk	12	Willem François Boreel
Pagina 20	hoofdstuk	13	Brieven aan Jacob Boreel Jansz.
Pagina 22	hoofdstuk	14	Oorsprong van het geslacht Boreel
Pagina 23	hoofdstuk	15	De Saturgische Krans. Een achttiende-eeuwse gezelligheidskring
Pagina 26	hoofdstuk	16	De afkomst van de familie Trip
Pagina 28	hoofdstuk	17	Beeckestijn tijdens WO II
Pagina 30	hoofdstuk	18	Italiaanse roots van het geslacht Boreel

1. Inleiding

Nu het museum is gesloten, wil ik nader ingaan op de bewoners van Beeckestijn en hoe zij leefden. In dit inleidende artikel bespreek ik in kort bestek de geschiedenis van het huis, en geef daarbij aan wie de eigenaars/bewoners zijn geweest. In volgende artikelen zullen specifieke bewoners en perioden aan bod komen.
In de zestiende eeuw stond ongeveer op de plaats van het huidige Beeckestijn al een hofstede. Eigenaar was de Amsterdamse koopman Stans Claesz. Een van zijn dochters trouwde met Jan van Bekesteijn. Mogelijk behoorde hij tot een oud geslacht van die naam, al is dat niet geheel duidelijk. In de zeventiende eeuw werd Nicolaas Corver, later burgemeester van Amsterdam en bekend door het naar hem genoemde hofje in de hoofdstad, eigenaar.
In die tijd werd het voor welgestelde bewoners van de grote steden gewoonte om de zomer buiten de stad door te brengen. Men hoopte zo vooral de stank van de grachten en het vele op de straten geworpen huisvuil te ontlopen. Door de slechte waterhuishouding werden grachten maar nauwelijks gespuid en deze zorgden dan ook voor een soms onhoudbare lucht. Bewoners van Amsterdam

trokken naar de Vechtstreek of de binnenduinrand van het Kennemerland. In het begin huurde men de zogenaamde herenkamers van boerderijen, maar met de toenemende welvaart begon men eigen buitenhuizen te bouwen.
Beeckestijn was dus niet bedoeld voor permanente bewoning, maar eerder te vergelijken met de zomerhuisjes van nu. Het mag naar onze huidige normen dan riant genoemd worden, naar de maatstaven van de achttiende eeuw, de glorietijd van Beeckestijn, was het aan de kleine kant voor het gecompliceerde huishouden van een familie van niveau.

Na Nicolaas Corver werd Jan Trip de Oude (1664 - 1732) eigenaar. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Jan Trip de Jonge die het huis in 1716 van zijn vader kocht. Hij was getrouwd met de vermogende Petronella Wilhelmina van Hoorn. Dit echtpaar was verantwoordelijk voor het hoofdgebouw in de vorm zoals we die nu kennen. Vermoedelijk lieten zij de oude hofstede slopen en vervangen door het middendeel van het huidige gebouw, de zijvleugels verschenen een eeuw later. Aan het echtpaar Trip-van Hoorn danken wij het alliantiewapen boven de ingang van het hoofdgebouw met de trip (een soort houten muil) en de hoorn.
Nadat Jan Trip de Jonge was overleden, hertrouwde zijn weduwe met Lubbert Adolf Torck, bekend van kasteel Rosendael bij Velp. Zo raakte Beeckestijn verbonden met de Gelderse adel. Waarschijnlijk werd het toen nauwelijks bewoond. In 1742 kocht Jacob Boreel Jansz., een welgesteld en invloedrijk Amsterdams regent, Beeckestijn. Hij bracht een groot aantal veranderingen in huis en tuin aan. Zo werden de zijvleugels aangebouwd en verschenen de beide koetshuizen. In opdracht van Boreel herschiep landschapsarchitect J.G. Michael de tuin en het park grotendeels tot de vorm die we nog steeds kennen.
Tot in de negentiende eeuw bewoonde de familie Boreel Beeckestijn. Wanneer Willem François Boreel (1775 - 1851) sterft, is de glorietijd van het huis min of meer voorbij. Omdat het huis was gebouwd als zomerverblijf, is het nooit goed te verwarmen geweest. In iedere kamer was maar één stookplaats. Niet voor niets is er op het terrein nog steeds een zogenaamd hakhoutbosje te vinden. Hier werd hout gekapt voor de open haarden en de keuken. Vanaf het overlijden van Willem François woonde de familie vooral in hun beter te verwarmen stadsverblijf en werd Beeckestijn verhuurd.
Tot 1924 woonde in het hoofdgebouw de familie Van de Griendt. Het was vooral het gebrek aan modern comfort, zoals stromend water, dat hen deed vertrekken. In de koetshuizen bleven nog wel huurders wonen, die als pachter of in dienst van de familie Boreel op het landgoed werkten. Kort voor de Tweede Wereldoorlog werd Beeckestijn gevorderd door het Nederlandse leger en tijdens de bezetting was het bij Duitse troepen in gebruik. In 1942 werd de pachtboerderij op het landgoed bij een brand verwoest, zodat de bewoners ervan in het hoofdgebouw mochten wonen.
Na hun vertrek lieten de Duitse ‘bewoners’ huis, bijgebouwen en park in ruïneuze staat achter. In 1953 verkocht de laatste eigenares, jonkvrouw Agnes Cremers-Boreel (1880 - 1961) Beeckestijn aan de gemeente Velsen. Na een ingrijpende restauratie, die in 1959 begon en ruim tien jaar duurde, herrees Beeckestijn in zijn oude glorie. Het besluit van de gemeente tot verkoop van huis en landgoed brengt nu, na een tijd van opbloei en nieuwe activiteiten, opnieuw veel onzekerheid voor de toekomst van deze parel van Kennemerland.

2. De familie Trip

Nadat in de zeventiende eeuw Nicolaas Corver eigenaar van Beeckestijn was geweest, gingen huis en landgoed over in de handen van een telg van het Amsterdamse geslacht Trip: Jan Trip de Oude (1664 -1732). De bekendste leden van deze familie waren de broers Louys (1605 -1684) en Hendrick (1607-1666). Zij waren rijk geworden met de handel in ijzer en wapens, onder andere met Zweden, dat destijds in oorlog was. De handel had hen geen windeieren gelegd en tussen 1660 en 1662 werd in hun opdracht het Trippenhuis aan de Amsterdamse Kloveniersburgwal gebouwd. Dit huis van bijna paleisachtige allure werd ontworpen door bouwmeester Justus Vingboons en is het breedste grachtenhuis van Amsterdam.

De broers bewoonden het huis samen en het heeft dan ook twee ingangen. In het ene deel woonde Hendrick met zijn vrouw Johanna de Geer en in het andere deel Louys met zijn echtgenote. In de negentiende eeuw huisvestte het Trippenhuis het Rijksmuseum, tot dit in 1885 een eigen onderkomen kreeg. Het biedt tegenwoordig onderdak aan de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen.
Ook de volgende generaties Trip waren nog altijd zeer gefortuneerd. In 1716 kocht Jan Trip de Jonge (1691 -1721) Beeckestijn van zijn vader voor de somma van eenendertigduizend gulden. Tegenwoordige generaties schrikken niet meer van zulke bedragen, maar in die dagen was het een reusachtig fortuin. Jan trouwde op 19 april 1715 'naden middagh' te Amsterdam met Petronella Willemina van Hoorn (1698 - 1764), telg uit een eveneens zeer gefortuneerd Amsterdams geslacht. Jan, toen vierentwintig jaar, was inmiddels Secretaris der West-Indische Compagnie.
Later werd hij achtereenvolgens commissaris en bewindhebber. Zijn bruid was geboren in Batavia, waar haar ouders nog verbleven. Bij het huwelijk was aanwezig haar voogd, Cornelis Graafland, schepen (wethouder) der stad Amsterdam, die ook toestemming had verleend voor het huwelijk. Medevoogden waren Jacob Valkenier, Elbert Graafland en Willem Backer, allen schepen in de Raad. Wie genealogische overzichten van de betreffende families bestudeert, zal zien dat alle genoemde families met elkaar verweven waren; er werd zeer veel onderling getrouwd. Daarbij speelden financiële belangen natuurlijk een grote rol.
Op 13 mei 1716 kreeg het echtpaar hun enige kind, zoon Jan Willem (1716 - 1738). Het daaropvolgende jaar trakteerde Jan zichzelf en zijn vrouw Petronella op een nieuw huis. Deze woning stond aan wat toen ook al de deftigste gracht van Amsterdam was: de Herengracht en wel het deel tussen Koningsplein en Vijzelstraat, nog altijd de Gouden Bocht genoemd. Het begrip 'grachtengordel' bestond in die dagen weliswaar nog niet, maar voor mensen als de familie Trip was dit de plaats om te 'resideren'.
Beeckestijn bleef ondertussen wat het was; een riant zomerverblijf waar men het gewoel en de stank van de stad kon ontvluchten. Het vertrek 'naar buiten' was een ingewikkelde operatie: het personeel pakte het benodigde huisraad, de kleding en het linnengoed in grote kisten en manden die met een veerschuit vooruit werden gezonden. Deze schuiten zeilden via het toen nog open IJen het

Wijkermeer naar Beeckestijn.
Het personeel reisde veelal mee en bereidde, samen met de bedienden die op het buitenverblijf pasten, de komst van de familie voor. De familie reisde per eigen rijtuig en bleef vanaf mei tot aan het begin van de herfst op het buiten. De heer des huizes pendelde meestal tussen Amsterdam, waar hij kantoor hield, en het buitenverblijf. Enkele bedienden bleven in Amsterdam achter om op de stadswoning te passen.
Deze traditie bleef nog lang bestaan. Theo Thijssen heeft in zijn boek In de ochtend van het leven beschreven hoe hij als kleine jongen met zijn vader in de zomer Opoe en Opa bezocht die op een grachtenhuis pasten. Men leefde in het souterrain, domein van de bedienden. De hoofdverdieping bleef gesloten en alle meubels waren afgedekt met witte doeken. Zijn beschrijving is die van bijna alle Amsterdamse grachtenhuizen, met marmeren gangen en een mahoniehouten trapleuning.
Na het overlijden van Jan Trip de Jonge hertrouwde Petronella met Lubbert Adolf baron Torck, van het huis Roosendaal te Velp. Daar overleed zij in 1764. Vermoedelijk werd Beeckestijn toen nog maar weinig bewoond. Enkele jaren na de dood van haar zoon Jan Willem werd Jacob Boreel Jansz. In 1742 de nieuwe eigenaar, waarmee een nieuwe glorierijke periode voor het huis begon.

3. Jacob Boreel Jansz en Herengracht 450

Nu we hebben gezien hoe vader en zoon Trip eigenaars waren van Beeckestijn wil ik ingaan op de wellicht belangrijkste eigenaar van huis en landgoed, Mr. Jacob Boreel Jansz. Nadat Jan Trip de Jonge was overleden hertrouwde zijn weduwe Petronella Willemina van Hoorn in 1722 met Lubbert Adolf baron Torck, van het kasteel Rosendael bij Velp. De gravure van Beeckestijn die Hendrik de Leth in 1729 maakte voor Het Zegepralend Kennemerland draagt dan ook als onderschrift ‘De Lustplaats van den Hoog. Ed.Welgeboren’.
Heer Lubbert Adolf Baron Torck’. Beeckestijn werd toen vermoedelijk nog gebruikt door Petronella’s zoon Jan Willem, tot deze in 1738 overleed. Als onderdeel van de boedel van wijlen Jan Trip de Jonge werd het op 21 maart 1742 verkocht aan Jacob Boreel Jansz. (1711 - 1778) voor achtentwintigduizend gulden. Hij kwam uit een aanzienlijk Amsterdamse familie waarvan de diverse leden een groot aantal openbare ambten vervulden.
Jacob Boreel Jansz. werd op 28 maart 1711 in Amsterdam geboren als de oudste zoon van Jan Jeronimus Boreel en Anna Maria Pels. De familie Boreel had in Amsterdam zijn sporen verdiend; Boreel’s grootvader Jacob was enige tijd burgemeester van Amsterdam geweest en zijn vader Jan Jeronimus was o.a. secretaris van de Weeskamer. Hij bezat de hofstede Hartenlust te Bloemendaal. Toen hij Beeckestijn kocht was Jacob Boreel Jansz. schepen [=wethouder] van Amsterdam en Advocaat-Fiscaal van de Admiraliteit aldaar.
Het ging hem toen al voor de wind: Johan E. Elias schrijft in De Vroedschap van Amsterdam 1578-1795 hoe Boreel in 1742 zeven dienstboden, een eigen rijtuig en vier paarden hield. Zijn jaarinkomen werd toen geschat op ca. twaalf- tot veertienduizend gulden. Jacob trouwde op 28 februari 1735 met Agneta Margaretha Munter (1717 - 1761), lid van een eveneens zeer aanzienlijk geslacht. Agneta’s vader Cornelis was lange tijd burgemeester van Amsterdam.

In de geschiedenis van de diverse Amsterdamse patriciersfamilies komt de naam Munter veelvuldig voor, waarbij duidelijk wordt dat er onderling veel getrouwd werd. Ook in de historie van de diverse eigenaren van Beeckestijn komen we deze naam regelmatig tegen. Het echtpaar Boreel-Munter kreeg negen kinderen. Slechts vier ervan bereikten de volwassen leeftijd, nl. Catharina, Agnes Margaretha, Willem en Jacob.
Volgens het Heerenboekje van 1756 woonde Jacob Boreel aan de 'Fluële Burgwal' die tegenwoordig Oudezijds Voorburgwal heet, en anders dan nu in die dagen een deftige buurt was. Hij woonde in wat voorheen het Prinsenhof heette en tot de bouw van de Stopera onderdeel was van het Amsterdamse stadhuis. Dit had alles te maken met zijn post bij de Admiraliteit; Boreel woonde hier uit hoofde van zijn functie.
In 1759 kocht hij het pand Herengracht, het huis met het tegenwoordige nummer 450, tussen de Leidsestraat en de Nieuwe Spiegelstraat. Dit gedeelte wordt net als toen nog altijd de Gouden Bocht genoemd. Het huis stond lange tijd bekend als het 'Huis van Deutz'. Dit deel van de Herengracht was toen nog maar net nieuw en op een tweetal schilderijen van Gerrit Adrz. Berkheyde is de bocht afgebeeld, nog zonder bomen. Op 19 maart 1759 kocht Jacob Boreel Jansz. het huis in een openbare veiling voor de destijds reusachtige som van honderdzeventienduizend gulden, een veelvoud van de prijs hij die hij in 1742 voor Beeckestijn had betaald.
De akte passeerde enkele weken later, op 5 april 1759. Daarin is te lezen dat in de koopsom tevens begrepen waren 'alle de behangsels Spiegels en Schilderijen voor de Schoorsteenen de geschilderde Plafonds en Nissen al het grotwerk met de kassen daaromheen in de Tuijn'. De koop omvatte tevens 'hetgeene aard ofte nagelvast [is], uitgezondert in het huijs de Borstbeelden en de Pedestallen int voorhuijs'. Eveneens buiten de koop vielen de 'Marmore Borsbeelden op de Portico'. Met het huis werd Boreel tevens eigenaar van een bijbehorende stal, koetshuis en een pakhuis aan de achtergelegen Keizersgracht, nu de nummers 497 en 499.
In het Jaarboek Amstelodamum 1930 geeft J.F.L. de Balbian Verster een uitgebreide bespreking van het huis. Eerste eigenaar en bouwheer was de bankier Joseph Deutz (1624 - 1684). Bij de uitleg van de stad kocht hij aan het nieuwe deel van de Herengracht de erven nummers 25 en 26 en liet hierop een huis bouwen. Het pand, met dubbele stoep en zandstenen gevel, verrees tussen 1670 en 1672 naar een ontwerp van Philips Vingboons.
Het iets vooruitspringende middendeel van de gevel is voorzien van een balkon met beeldhouwwerk.
Na de dood van Deutz verwisselden huis en bijgebouwen diverse keren van eigenaar. Enkele generaties later is het huis in het bezit van Joan van Hoorn (1653 - 1711), gouverneur-generaal in Indië. Van Hoorn overlijdt in 1711; zijn weduwe Joanna Maria van Riebeeck hertrouwt twee maal en sterft op 18 januari 1759. De executeuren van haar nalatenschap besluiten al snel huis, erf, stallen koetshuis, en het bijbehorend pakhuis aan de achtergelegen Keizersgracht te laten veilen en zo wordt bijna exact twee maanden later Boreel eigenaar.

In het boek Vier eeuwen Herengracht (1976) geeft H.F. Wijman een gedetailleerd verslag van de bewoningsgeschiedenis van het huis. Anders dan ik vermoedde woonde Boreel zlef toen niet op Herengracht 450; hij liet het bewonen door zijn dochter Catharina (1736 -1780). Een merkwaardige beslissing voor een man die kort te voren een flinke stap omhoog had gedaan op de sociale ladder. In 1759 was hij medeambassadeur in Engeland geworden met de titel Minister van Staat. In die functie werd hij belast met de onderhandelingen over opgebrachte schepen en goederen in verband met de vaart op de toen nieuwe kolonie Amerika.
In 1761 werd hij ambassadeur-extra-ordinaris aan het hof van koning George III van Engeland en in dat jaar en het daaropvolgende verbleef hij in Engeland. Boreel was dus een man van groot aanzien en zijn nieuwe aankoop paste dan ook goed bij zijn pas verworven status. Mogelijk was zijn functie bij de Admiraliteit de reden dat hij op het Prinsenhof bleef wonen. Zoon Jacob, die hem in zijn functie opvolgde, woonde hier eveneens. Na de dood van haar eerste man hertrouwde Catharina en vertrok met haar tweede echtgenoot naar Zwitserland, waar zij stierf. Onduidelijk is of Jacob Boreel in die tijd het huis zelf heeft gebruikt.
Veel tijd om te genieten van Beeckestijn heeft Boreel in deze jaren waarschijnlijk niet gehad; vooral door zijn ambassadeurschap in Engeland zal hij maar weinig in Nederland zijn geweest. De ‘gouden tijd’ voor Boreel en Beeckestijn lag vermoedelijk tussen 1742 en 1756. Boreel’s echtgenote Agneta stierf al in 1761 en na het overlijden van Jacob Boreel Jansz. in 1778 verkochten zijn twee zoons Willem en Jacob huis, erf en bijzaken.
Het huis Herengracht 450 heeft vanaf 1901 dienst gedaan als kantoor, o.a. voor de bank H. Albert de Bary. Bij de verandering tot bankgebouw onderging het huis een aantal wijzigingen die het aanzien weinig goed deden: zo kreeg het in 1922 een extra verdieping in de vorm van een dakopbouw en werd er aan de tuinzijde veel gesloopt. Aan het tijdperk dat Boreel eigenaar was herinneren nog een mahoniehouten trapleuning, stucplafonds en Louis XVI-betimmeringen in de voorkamers. Inmiddels heeft het pand onderdak geboden aan een aantal financiële instellingen. Op dit moment is hier de Deutsche Bank gevestigd.

4. Het echtpaar Trip – Van Hoorn

Zoals we eerder zagen werden Jan Trip de Jonge en zijn echtgenote Petronella Willemina van Hoorn in 1716 eigenaars van Beeckestijn, destijds vermoedelijk nog een hofstede. Tussen 1717 en 1721 werd er druk gewerkt aan huis en tuinen. Petronella nam een groot deel van de kosten voor haar rekening en hield een nauwkeurige boekhouding bij. Eerst werd de hofstede voorzien van een nieuwe, meer eigentijdse gevel. Dat gebeurde in 1717.

Het volgende jaar werd het interieur gewijzigd en in 1720 werd de tuinaanleg voltooid. Het moet ongetwijfeld een drukke bedoening zijn geweest en het is waarschijnlijk dat de ingehuurde Amsterdamse bouwlieden voor de duur van de werkzaamheden hun intrek in de onmiddellijke omgeving van Beeckestijn namen.

De verbouwing was een kostbare operatie. Zo betaalde men de metselaar Arent Bout voor zijn werkzaamheden aan de nieuwe gevel een totaal van ruim achtenzestighonderdzeventig gulden. Voor hout (voor balken en vloeren) en arbeidsloon kreeg Jan van der Streng ruim veertienduizend gulden; voor het marmerwerk in de hal en gang ontving Anthony Turk bijna vijfduizend gulden. Ook aan het interieur werden grote bedragen besteed: in mei 1718 ontving de Amsterdamse beeldhouwer Ignatius van Logteren, achthonderd gulden voor verricht stucwerk.
Het ging hier om de figuren in de hal, plafondstukken en decoraties boven de deuren. Later in dat jaar ontving hij opnieuw een betaling voor beeldhouwwerk, mogelijk voor het alliantiewapen boven de voordeur met de hoorn en de trippen (een soort houten muiltjes die dames bij slecht weer droegen zodat hun kleding niet over de modderige straat sleepte). Bij de restauratie van Beeckestijn zijn Van Logteren's stucdecoraties, die ernstig hadden geleden, weer in hun oude staat teruggebracht.
In de loop van 1718 werd er nog verder gewerkt aan het interieur van Beeckestijn: Petronella´s journaal vermeldt betalingen voor behangsels van de kamers, en voor het uurwerk dat de klok in de voorgevel aandreef. Dat zou overigens kunnen betekenen dat het echtpaar pas het volgende jaar de zomer kon doorbrengen in het huis zoals we dat nu nog kennen. Tussen 1718 en 1720 werd de tuinaanleg vernieuwd. De grote kom of vijver werd in 1719 gegraven door Arian de Man. Voor bomen betaalde men de kwekers Jacob Moerbeek en Bastiaan van Rossen ruim eenenveertighonderd gulden.
Een jaar nadat het echtpaar Beeckestijn had gekocht, werden zij ook eigenaars van het huis Herengracht 493 te Amsterdam, vlakbij de huidige Vijzelstraat. Dit pand dateert uit 1673. Het echtpaar woonde er naar de smaak van die dagen in wat wij nu een stadspaleis zouden noemen. Trip en zijn vrouw konden als het ware in een opgemaakt bed stappen. Met name de hoofdverdieping, voor representatieve doelen het belangrijkst, was reeds rijk gedecoreerd met wandtapijten, en geschilderde en goudleren behangsels. Die waren blijkbaar in een eerdere verkoop van het huis ook al meegegaan en daar gebleven.
De inventaris van 1717 geeft een goed beeld van de rijke aankleding. Het duurste stuk waren de plafond-schilderingen met 'zinnebeelden en verdere ornamenten' van Gerard de Lairesse die voor tienduizend gulden genoteerd stonden. Het 'schoorsteenstuk in de groote zijkamer zeer konstig geschildert door Gerard de Lares' was getaxeerd op vijftienhonderd gulden. Een ander stuk stond voor achthonderd gulden te boek. Een tweede inventaris beschrijft het juwelenbezit van Petronella dat zij bij haar huwelijk met Jan Trip meenam.
De lijst begint met het kostbaarste stuk, een 'groote hertsgewijse geslepen diamantsteen' met een waarde van vijftienduizend gulden. Ook de andere genoemde sieraden vertegenwoordigen waardes van duizenden guldens per stuk. Daarnaast is er een specificatie van 'goud & silverwerk toebehoorende aan Jonkvr. Petronella Willemina van Hoorn'.
De lijst bevat een groot aantal luxueus uitgevoerde voorwerpen als naaldenkokers, tandenstokers, doosjes, maar ook zaken als Japanse kommetjes en bijbeltjes met goudbeslag. Mevrouw omringde zich dus met veel rijkdom. We kunnen gerust stellen dat het echtpaar op de Herengracht als vorsten heeft geleefd.
In de jaren 1717 - 1720 werd niet alleen Beeckestijn flink verbouwd. Het pand op de Herengracht werd, zoals uit de rekeningen blijkt, onder handen genomen door dezelfde timmerlieden en metselaars die ook op Beeckestijn werkzaamheden verrichtten. Het ging aan de Herengracht vooral om het aan de achterzijde gelegen achterhuis en de stal, niet onbelangrijk in die dagen.
Jan Trip en zijn vrouw hebben jammer genoeg maar kort van hun beide bezittingen kunnen genieten: Trip overleed in 1721 en in het daaropvolgende jaar hertrouwde Petronella met Lubbert Adolf baron Torck. Haar tweede man was o.a. raad ter Admiraliteit te Amsterdam. Na enige tijd op Herengracht 493 te hebben gewoond, verhuisde het nieuwe echtpaar in 1730 naar de Fluwelen Burgwal (thans Oudezijds Voorburgwal), naast het Prinsenhof, waar de Admiraliteit zetelde. Herengracht 493 bleef echter wel in hun bezit.
Na de dood van Petronella werd de koopman Anthony van Hemert in 1765 eigenaar. Hij liet het huis weer verbouwen, waarbij o.a. de nieuwe zandstenen voorgevel verrees die het huis nu nog siert. Aan

de achterzijde verschenen drie uitbouwen, waarvan de middelste de ‘zaal’ was. Vanuit de Reguliersdwarsstraat is deze nog altijd te zien.
Nadat het huis een aantal malen van eigenaar was gewisseld werd het in 1920 eigendom van de Centrale Suiker Mij. NV. Deze heeft het pand tot ver in de afgelopen eeuw in gebruik gehad. Het huis, nog altijd één van de mooiste panden van de Gouden Bocht, heeft ook nu nog
een kantoorbestemming.
Wie een indruk wil krijgen van hoe men destijds aan de gracht leefde, moet een kijkje nemen in het Museum Willet-Holthuysen, aan de Herengracht 605, bij de Utrechtsestraat.

5. Beeckestijn en Elswout

Na de dood van Jacob Boreel Jansz. in 1778 werd de boedel verdeeld en werd zijn zoon Willem de nieuwe eigenaar van Beeckestijn. Van Willem is weinig bekend over wijzigingen aan huis en tuin. Wel weten we dat hij de tuinmanswoning van tuinarchitect Michael liet vergroten.
Willems jongere broer Jacob kocht in 1781 met zijn erfdeel het landgoed Elswout in Overveen met de daarbij behorende stallen, koetshuizen, oranjerie en tuinbeelden. In de koop waren ook inbegrepen “Duijnen, Wildernisschen, Landerijen en Warmoeslanden”, en de Zanderijvaart. Door deze aankoop kon ook hij, als tweede zoon, beschikken over een eigen landgoed. Zo raakten Beeckestijn en Elswout enige tijd met elkaar verbonden.

Elswout was van oorsprong een zeventiende-eeuws landgoed waarvan alleen het poortgebouw en de stallen nu nog uit die tijd dateren. Het is gebouwd op een voor de zandwinning gedeeltelijk afgegraven duingebied. Vanaf de hogergelegen duinen hadden wandelaars een prachtig gezicht op het landgoed en de stad Haarlem. Jan van der Heyden (1637-1712) heeft Elswout op een schilderij afgebeeld, waarbij het geheel een bijna paleisachtige allure heeft.
De jonge Jacob ging gelijk aan de slag met zijn nieuwe bezit. Hij liet, net als op Beeckestijn, de in formele stijl aangelegde tuinen en het park door tuinarchitect J.G. Michael veranderen in de Engelse landschapsstijl. Daarbij moesten tuin en park zo natuurlijk en romantisch mogelijk lijken. Dit bereikte men door dichte bossen met open ruimten af te wisselen.
De strakke aanleg maakte plaats voor speelse, gebogen vormen met doorkijkjes op weilanden en boomgroepen. Jacob wilde misschien ook niet onderdoen voor zijn broer Willem, die op Beeckestijn al kon pronken met het in opdracht van hun vader aangelegde ‘Engelse bos’.

En ook in ander opzicht timmerde Jacob aan de weg: op 6 november 1781 treffen burgemeester en regeerders van Haarlem een beschikking waarin aan Boreel toestemming wordt verleend een weg ten zuiden van Elswout, de zogenaamde Sandvoorderweg, enkele roeden op zijn land te verleggen. Reden hiervoor is een ontstane holling van de weg waardoor "deze gevaarlijk [is] om met Rijtuig te passeeren".
De hoogheemraden van Rijnland verlenen Jacob eveneens toestemming voor deze wijziging. En wanneer er vanwege de nieuwe tuinaanleg problemen ontstaan over wegen en afrasteringen, neemt hij de pen op en richt zich tot schout en schepenen van Tetterode, Aalbertsberg en de Vogelenzang.
Ook in financieel opzicht houdt Jacob de vinger aan de pols. In een Resolutie van de Staten van Holland uit 1783 wordt besloten enkele duinpercelen van Jacob Boreel van de verponding af te schrijven en als dingen of geestlanden aan te slaan, omdat "deselve Duijnen zodanig zijn vervallen, dat de inkomsten daar van genooten wordende, in verre niet kunnen opbrengen de lasten".
Jacob Boreel overlijdt in 1794 en op 21 november van dat jaar wordt hij begraven in de Amsterdamse Nieuwe Kerk. Jacobs kinderen, Jacob en Paulina Adriana, houden als erfgenamen Elswout voorlopig als onverdeelde boedel aan. Op 3 februari 1803 draagt dochter Paulina Adriana, getrouwd met Willem Rendorp, vrijheer van Marquette, haar aandeel in de hofstede Elswout voor twintigduizend gulden over aan haar broer. Niet duidelijk is of Jacobs kinderen Elswout ook echt bewoond hebben.
Twee jaar later, in 1805, koopt de Amsterdamse granenhandelaar, en later bankier-financier Willem Borski I (1765-1814) Elswout met o.a. het duinterrein van het zogenaamde Zwarte Veld en Kraantje Lek van de familie Boreel voor vijfenzestigduizend gulden. Het huis blijkt door Jacob verwaarloosd en Borski ziet zich gedwongen de benodigde herstelwerkzaamheden uit te laten voeren. Tijdens het herstelwerk huist men in het poortgebouw en slaapt in stapelbedden boven elkaar.
De Amsterdamse bankiersfamilie Borski bleef tot 1884 op Elswout. In 1882 besluit Willem Borski III (ook wel Jr. genaamd) het oude huis door een nieuw te vervangen. Door zijn dood in 1884 wordt het nieuwe huis niet verder afgebouwd. De ramen worden nog wel voorzien van geschilderde 'gordijnen' en het huis staat jarenlang onafgebouwd. Het heeft altijd iets sinisters gehad; in de omgeving stond het lang bekend als 'spookhuis'.
In februari 2004 is men begonnen met de restauratie van het 'Grote Huis' en krijgt dit het interieur dat er nooit is gekomen. Na voltooiing zal het huis een nieuwe bestemming krijgen. De negentiende-eeuwse oranjerie op het terrein is gerestaureerd en biedt nu onderdak aan een horecaonderneming. De afgebeelde brug en het prieeltje bestaan nog altijd, en het uitzicht op het huis vanaf de weg is nog bijna onveranderd. Elswout is tegenwoordig eigendom van Staatsbosbeheer en het landgoed is opengesteld voor wandelaars.
Zo zijn dus twee van de belangrijkste landgoederen van Kennemerland met elkaar verbonden geweest, al was het maar voor korte tijd. Opvallend zijn de parallellen: beide landgoederen werden bewoond door leden van dezelfde familie en bij beide huizen is de tuinaanleg voor een belangrijk deel bepaald door landschapsarchitect Michael.
Ook in onze tijd zijn die parallellen nog aanwezig: beide huizen werden in de Tweede Wereldoorlog door de Duitse bezetter gevorderd, en voor beiden wordt nu gezocht naar een nieuwe bestemming. Daarnaast zijn beide landgoederen uniek als natuur- en landschapsmonument. Het is ongetwijfeld de wens van velen dat ook Beeckestijn in de voorgenomen vorm als een uniek monument voor de toekomst behouden blijft.

6. Mode in de achttiende eeuw: van barok naar rococo

De achttiende eeuw, de glorietijd van Beeckestijn, staat bekend als de 'pruikentijd'. Schilderijen, pastels en tekeningen van toen geven de indruk van een tijd waarin iedereen in zacht gekleurde gewaden en met een gepoederde pruik op het hoofd door het leven ging. De werkelijkheid was zoals altijd genuanceerder; modieus kleedgedrag was alleen voor de welgestelde, zoals de bewoners van Beeckestijn.

Toen Jacob Boreel Jansz. in 1742 Beeckestijn kocht begon de Barok plaats te maken voor de Rococo. Een gravure van J. Houbraken toont Boreel met een jas, waaronder een vest en een hemd met jabot. De pruik hij draagt is een overgangstype tussen de zware en volumineuze allongepruik uit de tijd van koning Lodewijk XIV en de staartpruik met krullen opzij, die in de tweede helft van de eeuw in zwang kwam.
Toen Jacob Boreel en zijn vrouw Agneta Margaretha Munter Beeckestijn als buitenverblijf gebruikten, waren de pruiken het opvallendste aspect van het uiterlijk. Voor de heren kwam er de lichtere staartpruik; jonge mannen droegen het eigen haar lang en in de nek in een staartje samengebonden. De nog eenvoudige dameskapsels namen soms buitensporige proporties aan, en werden uitbundig versierd met kunstbloemen of -vogeltjes, of kralenkettingen.
Met draadconstructies werd het eigen haar hoog opgewerkt. Ook de dames gingen pruiken dragen, vaak extreem hoog en versierd. In de dagelijkse praktijk droeg men eenvoudiger pruiken of werd het eigen haar opgestoken en wit gepoederd. Betje Wolff heeft deze mode in haar gedicht Aan de Nederlandsche Jufferschap geparodieerd. Voor het poederen had men vaak een apart kamertje vanwege het stuiven. Het is duidelijk dat het langdurig dragen van pruiken slecht was voor het eigen haar.
Jacob Boreel's verdere kledij bestond uit een kuitbroek, die gedurende de gehele eeuw samen met vest en hemd voor mannen in zwang bleef. Pas met de Franse Revolutie kwam de lange broek in beeld, die geleidelijk de gewone mannendracht werd. Alleen voor huispersoneel, predikanten en in sommige streekdrachten bleef de kuitbroek nog in gebruik. De zeventiende-eeuwse jas met stijf uitstaande panden werd lichter, en comfortabeler te dragen, maar bleef nog wel tot kniehoogte. Binnenshuis droeg men vaak een lange huisjas. Op kille dagen waren de huizen toen maar moeilijk te verwarmen.
De luxe, met gouddraad, linten en kant opgesierde gewaden waarin men zich liet afbeelden, waren evenmin dagelijkse dracht. Zowel voor de dames als de heren was de Hollandse navolging van de Franse mode minder extreem en extravagant, al waren er uitzonderingen. Daarbij waren schilderijen vaak geflatteerder dan de werkelijkheid.
Wanneer meneer Boreel in de duinen op de jacht ging, droeg hij een lange jas van grove stof om de eigen kleding te beschermen; de schoenen met gesp werden vervangen door laarzen. Tegen de regen kon men zich maar moeilijk wapenen: men sloeg een ruime cape om. Onze tegenwoordige waterdichte regenkleding moest nog uitgevonden worden. Gelukkig konden meneer en mevrouw Boreel zich per rijtuig verplaatsen.
Meneer droeg buitenshuis de uit die tijd zo bekende driekante steek; mevrouw beschermde zich met een grote hoed tegen de felle zon. De mode schreef immers een blanke tint voor, een verbrande huid kon doen denken dat men buiten op het land werkte. Wanneer mevrouw uitging droeg zij een pelies, een kort en soms met bont omzoomd manteltje met capuchon. De halsuitnede voor de dames was laag; oudere dames droegen in hun hals vaak een geplooide zgn. kamerijkse doek van fijn linnen.

Rok en jak hadden ondertussen plaats gemaakt voor japonnen, vaak van kostbare stoffen gemaakt. Daar men zich in die tijd maar weinig waste, werd de kleding gevoerd om slijtage en vuil worden tegen te gaan. Om de slanke (ingeregen) taille te benadrukken werden de japonnen op de heupen met kussentjes, zgn. paniers, opgevuld. Dit leidde tot soms extreem uitstaande japonnen zodat huizen uit die tijd de brede dubbele deuren kregen die we nu nog kennen.
De waaierverzameling van Felix Tal was op Beeckestijn bijzonder op zijn plaats: in de achttiende eeuw werd de waaier voor de betere standen een modeaccessoire van belang. Er ontstond een hele signaalcode met de waaier, die in het verkeer tussen geliefden een grote rol speelde. Mogelijk kan de verzameling, nu deze is verworven, in de toekomst een plekje in het nieuw te vormen museum krijgen.
Dankzij de vrijwilligers van de groep 'Living History' hebben bezoekers aan Museum Beeckestijn de kleding uit de hoogtijdagen van huis en landgoed in 'levende lijve' kunnen ervaren; wellicht kan deze traditie weer opgepakt worden.
Meer informatie over mode in de achttiende eeuw in:
Marie van Zeggelen, Johan van der Woude e.a.: Van hoepelrok en pruikentooi;
Christine Frowein: Vier eeuwen kleding in Nederland.

6B. Personeel op Beeckestijn

Hoewel buitenplaatsen als Beeckestijn alleen in de zomer werden bewoond, waren er altijd 'bewoners'. Dat was het personeel; zonder dat kon een huishouden (en het bijbehorende landgoed) zoals Beeckestijn niet gerund worden. Het huishouden was de verantwoordelijkheid van mevrouw; zij nam het personeel aan, regelde alle huishoudelijke zaken en beheerde de huiselijke financiën.
De dagelijkse leiding over het huishouden had de oudste meid, 'maerte' genaamd. Zij had 'mevrouw' vaak al als kind opgevoed en kwam vanuit de ouderlijke woning mee. Godfried Bomans beschreef in Een verzonken paradijs (Nieuwe buitelingen, 1955) het leven op huis Manpad bij Bennebroek aan het eind van de achttiende eeuw. Mevrouw's actieve betrokkenheid bij het huishouden beperkte zich daar tot het konfijten (inmaken) van fijn fruit, een delicaat werkje. Voor het zwaardere huishoudelijke werk waren haar tere handen niet geschikt.
Huisbedienden en keukenpersoneel woonden meestal in; vaak hadden zij hun zeer eenvoudige vertrekken op zolder. In grotere kastelen huisden zij soms in het souterrain, in de nabijheid van de keuken. Wie de voormalige museumkeuken van Beeckestijn nog kent, heeft een indruk van keukens uit die tijd. De maaltijden vergden veel voorbereidingen en de fornuizen moesten voortdurend aan de praat gehouden worden. In de keuken werd ook warm water bereid. Het voor de vuren en open haarden benodigde hout werd door de tuinknechts gekapt in het nog bestaande hakhoutbosje, dat speciaal voor dit doel was aangelegd.
Van de woonsituatie van het inwonende huispersoneel moeten we ons geen al te grote voorstellingen maken: eigen meubilair had men meestal niet, en de persoonlijke bezittingen bestonden uit niet meer dan kleding en schoeisel, een enkel sieraad en soms een bijbeltje. Daarbij maakte men, zoals iedereen destijds, lange dagen. De verdiensten waren niet erg groot, en soms was er sprake van uitbuiting.
Tuinen en park vereisten de voortdurende aandacht van het tuinpersoneel. Tuinarchitect J.G.Michaël woonde op het terrein. De in die dagen onmisbare koetsier en stalknechts woonden in de stalgebouwen. Veel arbeidskracht werd aangetrokken uit de directe omgeving; kastelen en buitenplaatsen waren voor veel gemeenschappen een belangrijke werkgever.
De lokale middenstand profiteerde eveneens van de aanwezigheid van de buitens. Brood bakte men op 'het huis' vaak zelf, en vlees kwam van vee van het goed, of de jacht, maar vaklieden als de (hoef)smid, de wagenmaker, de loodgieter en de timmerman konden vaak op klandizie van de landgoedeigenaren rekenen.
In het boek Velsen. Grepen uit de geschiedenis van een oude woonplaats in Kennemerland (1967) geeft H.J. Calkoen een overzicht van de beroepen die de Velsenaren gedurende de zeventiende en

achttiende eeuw uitoefenden; hij baseert zich op een telling uit 1742. Onder de Velser beroepsbevolking waren naar verhouding veel dienstboden. Een aantal van hen was in dienst bij boeren, maar veel anderen dienden op de buitens.
Hoewel het vaste huispersoneel in de zomer vanuit Amsterdam met de familie mee naar buiten reisde, werden er ter aanvulling plaatselijke krachten ingehuurd. Zo werd onder andere de was uitbesteed; de omgeving van Haarlem stond bekend om zijn wasserijen en blekerijen en ook in Velsen waren die te vinden. Calkoen noemt een aantal van twaalf blekers en vierenvijftig blekersmeiden.
Na de Franse tijd en de daaropvolgende economische teruggang bestond de vrees voor vertrek van de landhuisbewoners en daarmee verlies van arbeidsplaatsen. Die vrees bleek voorlopig ongegrond. Onderhoud en verzorging van het park en de moestuinen gingen buiten 'het seizoen' natuurlijk gewoon door. Groot onderhoud aan het park deed men veelal in de winter. Er werden dan, naar Engels voorbeeld, lokale arbeidskrachten (waaronder de pachters) ingezet bij het aan- of verplanten van bomen, en bij graafwerkzaamheden zoals het aanleggen van vijvers of verleggen van waterlopen. Waarschijnlijk ging het op Beeckestijn net zo.

Wanneer de familie in de herfst terugging naar de stad pakte het personeel alles wat uit Amsterdam was meegekomen weer in grote kisten en manden. Per veerschuit ging men met alle bagage via het Wijkermeer en het toen nog open IJ weer terug naar Amsterdam. De familie reisde met het eigen rijtuig en de paarden, of legde een deel van de reis per trekschuit af. De huisbewaarder en zijn gezin bleven achter om op te passen. De deftige vertrekken gingen op slot, nadat alle meubels en kostbare stukken met witte doeken waren afgedekt. Met het vertrek van de familie ging het huis een periode van relatieve rust in, waaraan in de daaropvolgende lente weer een eind kwam.

7. "Als je elkaar niet tegen wilde komen, kwam je elkaar ook niet tegen."

Interview met Leo Verzijlenberg

In de serie 'Beeckestijn en zijn bewoners' gaat het altijd over mensen uit een ver verleden. Van de Boreels zijn nog wel familieleden in leven, maar die wonen (voor zover bekend) allemaal in het buitenland. Die loop je niet zomaar tegen het lijf. In deze aflevering voeren we iemand ten tonele die nog springlevend is én op Beeckestijn heeft gewoond. Het woord is aan Leo Verzijlenberg, geboren en getogen in Driehuis, Velsen.

"We zijn in november 1944 naar Beeckestijn gegaan. Tot die tijd woonden we – mijn ouders, vier zussen en zes broers – in een klein rijtjeshuis aan de Biezenweg in Driehuis. Van de Duitse bezetter

moesten de bewoners van dat gebied hun huizen verlaten voor het schootsveld ter verdediging van de Festung IJmuiden. Al die huizen en boerderijen zijn toen gesloopt en ons huis ook. Toen zijn wij in Beeckestijn terechtgekomen.
Ze waren niet de eersten; de familie Schoo woonde er al. Deze familie kwam van boerderij De Ticht. Die stond in de weilanden tegenover Beeckestijn – ongeveer ter hoogte van de plek waar je nu de Velsertunnel inrijdt. Er is nog een straatje in Velsen-Zuid, pal tegen het kanaal aan, dat de naam De Ticht draagt. De boerderij hoorde bij Beeckestijn en was aan de familie Schoo verpacht. In 1942 brandde De Ticht tot de grond toe af. Beeckestijn stond op dat moment leeg en de familie Schoo kon naar 'het grote huis' verhuizen. Twee jaar later kwam onze familie erbij."

Leo Verzijlenberg is in 1936 geboren in Driehuis aan de Waterlandweg; zes weken later verhuisde hij met zijn familie naar de Hofgeest, naar een boerderij. Ook die boerderij werd gepacht. In die tijd had bijna niemand eigen grond. Landadel en rijken uit de stad hadden alle grond in handen en verpachtten die aan boeren en tuinders. Zo ook de landerijen rond Beeckestijn. De weilanden tot aan het Wijkermeer, later deel uitmakend van de IJpolders, en een bosachtig gebied tot aan de spoorlijn naar IJmuiden – niets was eigendom van de mensen die daar woonden.
"De familie Schoo woonde aan de zuidkant," vertelt Leo. "Wij hadden boven drie kamers aan de noord- en westkant. We keken direct uit op de grote vijver. In de grootste kamer woonden we; die was keuken, woonkamer en voorkamer tegelijk. We hadden er twee kachels branden. Koud hebben we het in de winters van de jaren 40 niet gehad, er was hout genoeg. Water was er niet; dat haalden we bij de pomp, die ongeveer bij het latere zuidelijk koetshuis stond. Er waren drie slaapkamers, een kleine voor mijn ouders, een voor mijn zussen en de grootste voor de jongens. We hadden wel een groot gezin, maar er was ruimte genoeg. Het huis was zo groot – als je elkaar niet tegen wilde komen, kwam je elkaar ook niet tegen.
Het huis zag er van binnen wel heel anders uit dan toen het een museum werd. In de mooie kamers beneden waren meubels opgeslagen en wat in het museum de keuken was, was destijds een kippenhok. In het noordelijk koetshuis hielden we onze geiten en later ook koeien. In de tuinen achter de koetshuizen, waar nu de kruidentuin en de siertuin zijn, werden groenten verbouwd, o.a. door Huijboom. Hoewel de groenten niet voor ons waren, hebben we in de laatste paar maanden van de oorlog geen honger gekend. Via via kwamen we wel aan eten, we kenden mensen, mijn vader en broers werkten bij pachtboeren in de omgeving. Het was geen vetpot, maar goed genoeg."
Mede door dat boerenbedrijf heeft Leon Verzijlenberg altijd dieren om zich heen gehad. Al jong ontwikkelde hij een sterke liefde voor paarden. Hij wijst op een grote foto aan de muur, waarop hij als jonge man staat, achter twee paarden die boomstammen slepen. Hij is zijn hele leven met paarden beziggebleven. "Mijn vader was een uitstekend koetsier. De paarden weidden ten tijde van de oorlog in de Krommelanden, ten zuiden van Beeckestijn. Het huis en het park waren natuurlijk een soort eldorado voor ons. We konden er naar harteluist spelen en moesten niets hebben van de jongens uit Driehuis die er ook kwamen, die schopten we het park uit."

In het laatste oorlogsjaren hadden de Duitsers flinke verdedigingswerken gebouwd, waaronder meerdere bunkers en een tankval. De tankval liep vanaf de tunnelput en het Krommeland naar Duin en Kruidberg en werd door de Duitsers bewaakt. Dit waren overwegend oudere troepen. Leo Verzijlenberg herinnert het zich nog goed: “Velen van hen waren boer van beroep en waren in geen jaren thuis geweest. Het waren de beroerdste niet. Eén van hen, Kast genaamd, vroeg altijd of hij mocht helpen bij het ploegen.
Over het algemeen zijn we dat laatste oorlogsjaar goed doorgekomen. Omdat de bunkers om ons heen elektriciteit moesten hebben, hadden wij het ook. En bovendien was het huis veilig voor onderduikers; het lag binnen het spergebied, en daarom bleven wij bij razzia’s altijd buiten schot.”
Toch gebeurden er ook trieste dingen. De Duitsers hadden de Bosweg tussen Beeckestijn en Waterland ondermijnd en toen een keer in het voorjaar ’45 een paar loslopende paarden de Bosweg op renden, ontplofte er een mijn. De paarden lieten het leven, evenals een paar honden die later op de kadavers afkwamen.
Beeckestijn bleek tijdens de oorlog goed bewoonbaar. Het zal geen luxe geweest zijn, maar de ruimte vergoedde veel. De buitenkant was in groene camouflagekleuren geschilderd en maakte daardoor een sombere indruk. De ramen waren, in tegenstelling tot wat wel gedacht wordt, niet dichtgetimmerd. Het echte verval is pas begin jaren ’50 ingezet, toen het niet meer bewoond werd en er geen geld was voor restauratie. Maar toen was de familie Verzijlenberg alweer vertrokken – naar Rooswijk in Velsen-Noord ditmaal.
Leo Verzijlenberg behoort dus eigenlijk tot één van de laatste particuliere bewoners van het landgoed. Hoewel hij geen eigenaar was en er ook niet helemaal vrijwillig heeft gewoond, kijkt hij, vanuit zijn bejaardenwoning in Beverwijk, met genoegen terug op zijn zesjarige verblijf in Beeckestijn.

8. Over weg en water naar buiten

Wanneer de familie Boreel in het voorjaar weer naar Beeckestijn trok, waren er diverse manieren om hun landgoed te bereiken. Eén van die mogelijkheden was met de veerschuit over het toen nog open IJ en Wijkermeer naar Beverwijk of Velsen te zeilen.
Het Wijkermeer was de laatste, ondiepe uitloper van het IJ en bood zo een verbinding tussen de hoofdstad en de Kennemer buitens. Bij gunstig weer, wanneer de wind uit oostelijke richtingen waaide, kon men vóór de wind zeilend in ruim twee uur Kennemerland bereiken. Bij de in dit deel van ons land vaak heersende westelijke winden was de schipper genoodzaakt tegen de wind op te kruisen en duurde de reis langer.
Het personeel reisde met de bagage vooruit om de komst van de familie voor te bereiden. Daarbij was het voor Jacob Boreel natuurlijk handig om aan een gracht (Oudezijds Voorburgwal) te wonen, zodat alle bagage op een schuit geladen kon worden. Op het IJ werd alles dan overgeladen op de veerschuit naar Velsen en Beverwijk. Eenmaal op de bestemming aangekomen legde men het laatste deel per rijtuig af.

Een alternatief was tot Halfweg per trekschuit te gaan en de reis te vervolgen per eigen rijtuig, dat het gezelschap daar opwachtte. Via Haarlem en Santpoort kwam men dan zo op Beeckestijn. De eigen koets was luxer en beter geveerd dan de postwagens, die bovendien onderweg hun stops

hadden en niet altijd fris waren. Wanneer de familie voor de trekschuit koos ging men in dat geval niet tussen het 'gemeene volk' zitten, maar huurde men de roef af, waar werd plaatsgenomen.
De trekschuit was in die dagen een belangrijke vorm van openbaar vervoer. Door het strakke tijdschema en de geregelde afvaarten was er daadwerkelijk sprake van een regelmatig verkeer. Een anonieme reisbeschrijving van ca. 1810 beschrijft de schuit tussen Leiden en Haarlem, die weinig verschilde van andere diensten van de tijd daarvoor. De schuiten waren zo'n dertig voet lang en zes voet breed.
'Zij zijn doorgaans in twee ruimten verdeeld, waarvan de eerste, welke de langste is, aan elke zijde eene doorgaande bank heeft'. […] De tweede ruimte, de Roef geheten, is van de eerste door een vast beschot afgezonderd, iets hooger van tent, van beweegbare glazen ramen voorzien, en voor 8 tot 10 personen op bekleede zitbanken geschikt.'
Grootste voordeel was dat men gescheiden zat van het gewone, vaak tabak pruimende en rokende volk; in die dagen mengden de sociale klassen zich nog niet onderling. Het reizen per schuit was comfortabeler dan per postkoets; in tegenstelling tot deze laatste bewoog de schuit zich zonder schokken en stoten.
Het Wijkermeer bood vanuit huis en voorplein een idyllisch uitzicht. Bij helder weer kon men vanaf de oevers tot Amsterdam kijken en was de Westertoren een markant herkenningspunt – een haast onvoorstelbaar beeld voor wie nu op het voorplein van Beeckestijn staat en het moderne landschap beziet.
Wanneer zijn aanwezigheid in Amsterdam weer gewenst was kon Jacob Boreel vrij eenvoudig nabij zijn buiten de veerschuit nemen en naar de hoofdstad terug reizen. Kooplieden die hier hun lustoord hadden pendelden geregeld tussen hun Kennemer buitenplaats en het Amsterdamse zakencentrum.
De ligging aan of nabij het Wijkermeer bood zowel goede verbindingsmogelijkheden als vermaak; sommige landgoedbezitters hadden een bootje waarmee men op het meer ging spelevaren. Marie van Zeggelen beschrijft in haar roman Een liefde in Kennemerland hoe Claude de Salgas gaat varen met het bootje van de familie Boreel. In welgestelde kringen zoals aan de Zaan en langs de Vecht was het enige tijd mode om uit varen te gaan met zgn. tentjachtjes of glazen jachtjes. Deze ranke en rijke gedecoreerde scheepjes waren voorzien van een kajuitje met ramen, zodat men kon zien en gezien worden. Ze werden in de regel door twee man geroeid of geboomd.
Over de vaak ongeplaveide en hobbelige wegen was het niet altijd comfortabel reizen, al was het eigen rijtuig vaak nog luxe te noemen; ook bezoekers kwamen vaak per eigen rijtuig. Wandelen deed men eigenlijk alleen voor bezoekjes in de stad aan nabij wonende vrienden of familie, of in de lanen van het eigen buiten. Wanneer de afstanden in de stad wat groter werden, verplaatste men zich vaak per sleepkoets. Het eigen rijtuig werd voor grotere afstanden gebruikt.

Voor meer informatie over het Wijkermeer zie: Jan van Geest, R. Sierksma e.a.:
Verloren uitzicht. Bloei en teloorgang van het Wijkermeer. Amsterdam, 2002.

9. Eten en drinken

Bezoekers van het voormalige museum van Beeckestijn hebben zich bij het zien van de fraai gedekte tafel in de eetkamer vast wel eens afgevraagd wat men destijds at. Voor de gewone man was de keuken niet rijk aan afwisseling, maar voor families als Boreel was het aanbod gevarieerder.
De hoofdmaaltijd werd rond het middaguur genuttigd; wat kwam er zoal op tafel? Op oude schilderijen zien we brood, kazen, vlees, vis, en fruit afgebeeld. Groenten waren nog niet erg in zwang, al had wonen op een buitenverblijf wel als voordeel dat wat uit de eigen moestuinen kwam vers was – een verademing na de 'inmaak' van de winter.
Ook toen begon men met soep ('potagie'). Dankzij de nabijheid van de duinen at men op Beeckestijn tijdens het jachtseizoen klein wild als haas en fazant, en soms grootwild als ree. Wanneer er niet gejaagd werd, kwamen kip en duif geregeld op tafel. Adellijke huizen (het houden van duiven was

lang een adellijk recht) hadden een duiventil. Omdat Beeckestijn geen adellijk huis was ontbreekt een duiventil hier.
Daarnaast was er vis. Soms kwam die van eigen kweek. Enkele Groninger borgen hadden een zgn. snoekengat, en op landgoederen elders had men een karperput, in beide gevallen een (stenen) vijver waarin zoetwatervis voor consumptie werd gehouden. Ook (inheemse) zalm, snoek en snoekbaars stonden geregeld op tafel. Op Beeckestijn kwam de vis uit Zandvoort, IJmuiden bestond nog niet. Marie C. van Zeggelen noemt in haar roman Een liefde in Kennemerland o.a. zeetongfilet à l'Orange als één van de favorieten van de familie Boreel, een gerecht dat om politieke redenen enige tijd van de tafel verdween. Ook werd er op het Wijkermeer gevist. Oesters, nu een dure delicatesse, kwamen toen eveneens regelmatig op tafel. Wanneer men vee hield was er vlees beschikbaar.
Dankzij de destijds aanwezige moestuinen beschikte men op Beeckestijn, zoals op veel landgoederen, over eigen teelt groente en fruit. Daar moeten we ons geen moderne voorstellingen van maken: aardappelen maakten pas laat in de achttiende eeuw opgang, en sommige groenten die voor ons nu zo gewoon zijn (zoals bijv. broccoli, paprika en aubergine) kende men toen nog niet. Andere groenten die destijds regelmatig op het menu stonden, zoals schorseneren, zijn naar de achtergrond verschoven.
Asperges, nu bijna verheven tot een delicatesse, werden in die tijd door velen in hun eigen tuintje geteeld, zoals Betje Wolff in Sara Burgerhart beschreef. Van het eigen fruit werd de destijds geroemde Velserkers (zie BN nr. 55) werd niet alleen door de bewoners, maar ook elders als een delicatesse beschouwd. Een reisbeschrijving door Nederland uit 1807 vermeldt 'het geheele Velzer kwartier […] rijk van lusthoven en voortreffelijke boomvruchten, die meestal naar de stad Amsterdam ter markte worden gezonden.'

Daarbij paste vers fruit goed in de toenmalige opvattingen over gezondheid en voedsel: rood fruit (zoals kersen) werd goed geacht voor het bloed en de bloedsomloop. Walnoten waren voor de hersenen, een gedachte gebaseerd op de vorm. De slangenmuur die de moestuin omringt, leverde fruit op dat – dankzij de door de muren vastgehouden zonnewarmte – bijzonder goed gedijde. Abrikozen, maar ook druiven kwamen uit eigen tuin. Andere fruitsoorten werden tot jam of confiture verwerkt, of op alcohol bewaard. Dankzij de nog steeds bestaande ijskelder kon men op Beeckestijn in de zomer gekoelde dranken en spijzen serveren. Het ijs werd ´s winters uit de bevroren vijver werd gehakt. Andere koelmethoden waren er niet. Boeren waren dus genoodzaakt van hun melk kaas of boter te maken; vis werd ingezouten of gerookt om te kunnen bewaren. Als dessert was er fruit (uit eigen tuin) of taart; Marie van Zeggelen beschrijft de bereiding van een amandeltaart.
Bij de dis dronken de bewoners van Beeckestijn veelal wijn; bier was voor het gewone volk en vooral bedoeld als alternatief voor het vaak slechte drinkwater. Thee was een luxeartikel en werd gedronken uit fijn porseleinen servies; de thee werd als sterk concentraat gezet. Na het uitschenken werd er heet water bijgevoegd, dat naast mevrouw gereed stond in een bouilloir, een speciale ketel die op een komfoortje werd warmgehouden. Het theedrinken was vooral een sociaal ritueel, waarvoor men zich (meestal in de middag) vaak afzonderde in de bekende theekoepels. Het was met name een aangelegenheid voor de dames.

<u>Literatuur</u>
E. Bekker, Wed. Ds. Wolff en A. Deken: Historie van mejuffrouw Sara Burgerhart (1782);

Anoniem: Reis door Holland, in de jaren 1807 - 1812;
Marie C. van Zeggelen: Een liefde in Kennemerland (1e druk 1936).

10. Het kerkbezoek

Aan het bezit van een landgoed waren allerlei privileges en rechten verbonden. Eén daarvan was het recht op een eigen, gereserveerde plek in de plaatselijke kerk. Voor families zoals de bewoners van Beeckestijn was kerkbezoek, naast armenzorg, één van de plichten die men hoorde te vervullen.
Dat betekende niet dat men zich bij het kerkbezoek tussen het 'gemeene volk' mengde. Integendeel, voor aanzienlijke stads- of landgoedbewoners waren er in de kerk afgezonderde plaatsen gereserveerd in de zogeheten herenbanken. Dit waren luxe, enigszins verhoogd geplaatste en vaak fraai gesneden houten banken, meestal met een half deurtje of hekje afgesloten, of door een gordijn afgescheiden van de overige kerkbezoekers. Soms waren de banken voorzien van het familiewapen van het geslacht dat hier ter kerke ging.

De banken in de Engelmunduskerk te Velzen waren ooit voorzien van zware in leer gebonden bijbels met daarop de naam van het huis waaraan ze toebehoorden. Jacobus van Looy (1855 - 1930) heeft in zijn boek Jaap in het hoofdstuk Kerkgang de gang van zaken in de Grote of Sint Bavokerk te Haarlem beschreven. Het zal in Velsen weinig anders zijn geweest. Kerkbezoek in de gloriedagen van Beeckestijn moet ongetwijfeld een gebeuren van belang zijn geweest. De familie begaf zich in de meeste gevallen per rijtuig ter kerke. Voor de familie Boreel was tijdens hun zomerse verblijven op Beeckestijn de Engelmunduskerk in het huidige Oud-Velsen de thuishaven als het om kerkbezoek ging.
Hoewel Beeckestijn in de jaren dertig van de afgelopen eeuw al niet meer als buitenplaats in gebruik was bestonden de herenbanken nog steeds. In het Noord-Hollands Archief te Haarlem bevindt zich een tekening waarop de plaatsindeling is vastgelegd voor de bewoners van Waterland, Meervliet en Beeckesteyn (spelling volgens de inventaris). De tekening hoort bij een schrijven uit januari 1932 van Jhr Mr. J.W.G. Boreel van Hogelanden. Hij was behalve eigenaar van Beeckestijn ook bezitter van het naastgelegen Waterland, dat hij kort daarvoor had verruild voor een woning in Bloemendaal. Het waren immers de jaren dertig, de crisisjaren waarin iedereen het zuiniger aan moest doen.

In die jaren was Beeckestijn al geruime tijd niet meer in gebruik als zomerverblijf en aangenomen mag worden dat jonkheer Boreel toen geen gebruik meer maakte van de herenbank te Velsen.

Ondertussen bestonden de aparte banken voor de bewoners van de landgoederen nog steeds. De tekening maakt duidelijk dat de bewoners van Beeckestijn in hoog aanzien stonden: hun banken bevonden zich recht tegenover de preekstoel, vóór de zgn. Watervlietkapel, die gebouwd werd in opdracht van de familie Corver van Watervliet. Rechts van deze banken bevonden zich die van Meervliet, daarnaast die van Waterland.
Vóór de banken van Beeckestijn stonden eenvoudige stoelen, mogelijk voor het personeel. Zo konden mevrouw en meneer in de hoogtijdagen van het landgoedleven hun personeel ook hier in de gaten houden. Schuin ter linkerzijde van de bank voor de bewoners van Beeckestijn bevond zich een bank voor het personeel van Waterland. De tekening vermeldt bij de banken van Beeckestijn in potlood namen als Polderman, Smit en Nieuwpoort. Dat kan er op duiden dat er in de kerk nog steeds plaatsen voor de buitens waren, maar dan mogelijk alleen nog voor op het landgoed wonende pachters.
Helaas ontbreekt de bij deze tekening bijbehorende brief, zodat verdere details omtrent het doel van de tekening ontbreken. Aangezien de laatste huurder in 1924 uit het hoofdgebouw van Beeckestijn vertrok, kan de tekening gemaakt zijn om de situatie van destijds vast te leggen.
De plaatselijke kerk was (en is) in veel gevallen naast godshuis vaak ook een soort mausoleum, waar men door middel van wapenborden en grafmonumenten de roem van het aldaar heersende geslacht voor eeuwig probeerde te bewaren. In de Engelmunduskerk bevinden zich ook nu nog grafkelders, voorzien van dekstenen met familiewapens van de families Trip en Munter, die wijzen op het belang van de families destijds. Jonkheer Boreel van Hogelanden stierf in 1937, enkele jaren nadat de tekening werd gemaakt. Begraven in de kerk werd hij niet; hij werd op de particuliere begraafplaats van de familie bijgezet.

11. Lief en leed

Beeckestijn is ooit onderwerp geweest van een roman, en wel Een liefde in Kennemerland. De schrijfster was Marie C. van Zeggelen (1870 - 1957), ook wel bekend van haar Indische romans. Het boek verscheen in 1936 en is het uiteraard enigszins geromantiseerde verhaal van Catharina, oudste dochter van Jacob Boreel Jansz. en Agnetha Margaretha Munter, die verliefd wordt op de huisonderwijzer Claude de Narbonne Pélèt Salgas.
Hij is van Zwitserse afkomst en naar Nederland gekomen om de kinderen van de familie Boreel les te geven. Hij onderwees niet alleen in onderwijsvakken maar ook in omgang en conversatie, zeer belangrijk in die dagen. Al snel na aankomst op Beeckestijn wordt hij verliefd op Catharina, een uiteraard verboden liefde. Geheel volgens de conventies van toen trouwt Catharina met Jan Bernd Bicker, telg uit een aanzienlijk Amsterdams geslacht. Na diens dood trouwt ze alsnog met De Salgas en verhuist met hem naar Zwitserland (zie ook BN nr. 57) waar zij in 1780 in Genève overlijdt.

Voor haar roman maakte Marie van Zeggelen gebruik van het archief Boreel, dat ze met toestemming van de familie mocht raadplegen. Daartoe verbleef ze enige tijd op Waterland. Het nu wat ouderwets aandoende verhaal is niet alleen een liefdesromance, maar geeft ook een kijk op het doen en laten van een aanzienlijke familie uit die tijd. Onaangekondigd aan de deur komen was 'not done'.
Wie bij een familie uit de betere standen op bezoek wilde gaan, diende dat vooraf aan te kondigen en zich te laten aandienen om 'belet te vragen'. Onderweg naar Beeckestijn krijgt De Salgas dat advies van een reisgenoot, maar hij negeert het. Het wordt hem gelukkig vergeven door zijn nieuwe werkgever. Wanneer hij korte tijd later in Amsterdam uit naam van de familie Boreel gasten moet uitnodigen voor een belangrijk diner houdt hij zich gelukkig wel aan de regels.
Frankrijk is in die tijd in alles toonaangevend; niet voor niets heeft de familie een Franstalige huisonderwijzer in de arm genomen. Er wordt veel in het Frans geconverseerd en de kinderen leren dingen als het reciteren (= voordragen) van fabels van De la Fontaine. De strikte omgangsregels tussen familie en personeel (want dat is De Salgas natuurlijk) vormen een hinderpaal bij een amoureuze relatie: wanneer Catharina op De Salgas' kamer een briefje heeft achtergelaten, is zij razend nieuwsgierig naar diens reactie. Een moment met hem alleen om zijn gevoelens te peilen is echter bijna onmogelijk.
Het sociale netwerk was ook toen al belangrijk: op zeker moment gaat Catharina in Amsterdam enkele weken logeren bij de familie Bicker, bij wie dan een Franse dansmeester in huis is. Daar leert zij diverse dansen met de bijbehorende omgangsvormen. Het is tevens een prima gelegenheid de mogelijkheden te peilen voor een huwelijk tussen kinderen uit beide families. Uiteindelijk trouwt Catharina dan ook met Jan Bernd Bicker.
Ook op andere gebieden gunt Marie van Zeggelen haar lezers een kijkje achter de façade: zoals zo veel families wordt ook het gezin van Jacob Boreel geconfronteerd met kindersterfte, een groot probleem in die tijd. Eén van de meisjes overlijdt als baby; zoontje Cornelis sterft op jonge leeftijd en de oudste zoon Jan wordt maar zestien jaar. Wanneer er weer een kindje geboren wordt, blijft mevrouw Boreel nog lang zwak en moet het bed houden.
Er worden geneesheren uit Amsterdam ingeroepen, maar de geneeskunde in die dagen is nog primitief. Aderlaten wordt gezien als een beproefd middel tegen veel aandoeningen. Geneesmiddelen – gemaakt van planten en kruiden – bestaan vaak uit koortswerende of purgerende (laxerende) middelen. Een opmerkelijk feit is het ruzietje tussen één van de meisjes en Fijtje, de oude dienstmaagd, die daarbij de muts van het hoofd wordt geslagen. Het meisje moet haar excuses aanbieden, ongewoon in een tijd waarin huispersoneel maar nauwelijks rechten had.
In de zomer van 1952 was schrijfster Marie van Zeggelen opnieuw te gast op Waterland. Na contacten met een lekenspelgroep en op initiatief van baron Van Tuyll van Serooskerken, destijds bewoner van het koetshuis van Waterland, bewerkte zij haar roman tot een openluchtspel. Eigenlijk is dat een vroege voorloper van de 'Living History'-opvoeringen zoals we die op Beeckestijn hebben kunnen zien. Haar toneelbewerking werd twee keer met groot succes uitgevoerd. In juli 2005 werd het stuk in de tuinen van Beeckestijn, in een viertal voorstellingen onder regie van Marijke Kots, onder grote belangstelling opnieuw ten tonele gebracht.

12. Willem François Boreel

Behalve Jacob Boreel Jansz. heeft Beeckestijn nog een prominente eigenaar gehad: Willem François Boreel (1774 - 1851). Hij kreeg vooral bekendheid als militair. Willem François' ouders waren Willem, oudste zoon van Jacob Boreel Jansz., en Maria ('Mietje') Trip.
Eén van zijn belangrijkste daden als militair was de oprichting van wat nu bekend staat als het Regiment Huzaren van Boreel. Al op twaalfjarige leeftijd trad hij in 1787 toe tot het Staatse Leger, waar hij werd ingedeeld bij het Hollandse Regiment Gardes te Voet. Mogelijk had zijn intrede op deze jonge leeftijd ook een ceremoniële functie.
Na de machtsovername door Frankrijk in 1795 nam hij ontslag. Wel hield hij contact met personen

die streefden naar herstel van de Nederlandse onafhankelijkheid en de terugkeer van het geslacht Oranje.

In 1813, toen hij inmiddels in dienst was getreden van van de Nederlandse strijdkrachten, kreeg hij van koning Willem I opdracht een regiment Huzaren op te richten. Met het regiment, dat toen de naam '6e Regiment Huzaren' droeg, nam Boreel deel aan de slag bij Quatre Bras op 16 juni 1813. Met hetzelfde regiment – dat inmiddels onder zijn bevel stond – nam hij op 18 juni 1815 deel aan de Slag bij Waterloo.
Voor zijn militaire activiteiten werd hij koninklijk onderscheiden: hij was Ridder 3e Klasse in de Militaire Willemsorde en daarnaast Ridder en Commandeur in de Orde van de Neder-landse Leeuw. In 1821 werd hij in de adelstand verheven met het predikaat 'jonkheer'. Vanaf die tijd luidt de familienaam Boreel van Hogelanden.
In 1830 nam hij deel aan de Tiendaagse Veldtocht tegen de opstandige Belgen. Verder was hij opperstalmeester van koning Willem II. Dit betekende na het bezoek van stadhouder Willem V en zijn echtgenote Wilhelmina van Pruisen in 1768 voor Beeckestijn opnieuw belangrijke bindingen met het Koninklijk Huis. De voormalige en naar hem genoemde Boreelkazerne in Deventer is onder de naam De Boreel tegenwoordig een winkel- en uitgaanscomplex.
Willem Francois was getrouwd met Anna Catharina Fagel. Hij overleed in 1851 in het Duitse Friedrichshafen en werd begraven in Velsen, op de familiebegraafplaats Tuijll van Serooskerken te IJmuiden (onderdeel van begraafplaats Duinhof). Met hem overleed een lid van de familie dat zich op bijzondere wijze in de Nederlandse geschiedenis heeft onderscheiden. Vanaf 1950 draagt het door hem opgerichte regiment de naam Regiment Huzaren van Boreel.
Net als zijn grootvader en zijn moeder liet ook Willem François huis en park aanpassen. Zo liet hij huis en bijgebouwen helemaal wit pleisteren. Het huis zoals wij het nu kennen, zag er in de dagen van Jacob Boreel Jansz. dus uit zoals Paleis Het Loo er tegenwoordig ook uitziet: metbakstenen gevels en natuurstenen accenten.
De dubbele voordeur van het hoofdgebouw van Beeckestijn liet Willem François voorzien van glas zodat de centrale zichtas, nog altijd kern van de tuinaanleg, nog meer nadruk kreeg benadrukt. Jammer genoeg liet hij de voormuur en de speelhuisjes slopen. Deze laatste zijn samen met de muur bij de restauratie in de jaren vijftig en zestig gereconstrueerd, maar pas na het terugvinden van een tekening van Johan Groll van Frankenstein (na de restauratie) kon de feitelijke vorm worden vastgesteld. Mogelijk heeft Willem François ook de helaas gesloopte orangerie laten bouwen.
Willem François Boreel is het laatste familielid geweest dat belangrijke veranderingen aan huis en park heeft laten aanbrengen. Daarnaast was hij één van de laatste leden van de familie die het huis als zomerverblijf gebruikte. Na zijn dood in 1851 komt de familie nog maar nauwelijks op het Beeckestijn; het hoofdgebouw wordt verhuurd aan particulieren. Daarmee komt er een einde aan een glorierijke periode voor Beeckestijn. Achterstallig onderhoud en het gebruik door particuliere bewoners laten hun sporen achter op huis en park. Vernielingen door militairen tijdens de Tweede Wereldoorlog geven het huis de nekslag. Pas na de restauratie van huis en park in de jaren vijftig en zestig van de afgelopen krijgt het landgoed zijn glans van vroeger weer terug.

13. Brieven aan Jacob Boreel Jansz.

Egodocumenten als brieven en dagboeken zijn belangrijke bronnen om meer te weten te komen over families als de bewoners van Beeckestijn. Het familiearchief Boreel is helaas niet openbaar, maar recentelijk vond ik in het antiquarische circuit enkele werken met informatie over Jacob Boreel Jansz. en zijn gezin.

In de Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap (te Utrecht) voor 1929 is een briefwisseling opgenomen tussen Gustaaf Willem baron Van Imhoff (1705-1750) en Jacob Boreel Jansz. uit de jaren 1738 - 1750. Boreel is dan Advocaat-fiscaal van de Amsterdamse Admiraliteit. De brieven komen uit het familiearchief Boreel, dat lange tijd op Waterland bewaard is geweest. Boreel en Van Imhoff waren neven: Boreel's vader en Imhoff's moeder waren broer en zus.

Van Imhoff was in dienst van de VOC gestationeerd op Ceylon (Sri Lanka), waar hij gouverneur was, en in Nederlands-Indië. De brieven zijn geschreven in het voor die tijd typische taal-gebruik, waarbij de opsteller zijn eigen spellingsregels hanteert. Om de oude sfeer te behouden heb ik een aantal tekstfragmenten letterlijk weergegeven.
Correspondentie
De eerste brief begint met de aanhef 'Welgeboren heer en Seer g'eerde Neeff!'. De aanhef lijkt een aanwijzing voor Imhoff's hoge achting voor zijn neef. Boreel's antwoorden zijn niet opgenomen. De volgende brieven dragen steeds als aanhef 'Welgeboren Heer en Neef!'.

In de eerste brief van 15 december 1738 (vanuit Ceylon) wenst Imhoff zijn neef Boreel geluk met diens benoeming tot Raad en Advocaat-fiscaal ter Admiraliteit te Amsterdam, 'het welke een stap is, die onse famille tot bijsonder luijster strekt'. De correspondentie verloopt soms erg traag, omdat post per retourschip wordt verzonden. De overtocht is niet zonder risico's en menig retourschip vergaat, maar Imhoff verzendt duplicaten van zijn brieven met een later schip.

<u>Geschenken uit de Oost</u>

Met de post gaan soms ook geschenken mee: in dezelfde brief verwijst Imhoff naar 'een paar citsen med een stukje neteldoek en een stuk gekepert linnen' die bestemd zijn 'voor nigt Boreel'. In een brief van een jaar later betuigt Imhoff zijn medeleven aan Boreel met het overlijden van diens vader. Imhoff noemt hem 'mijnes lieven ooms U.W.Geb. seer g´eerde Heer vader'. Blijkbaar gingen de families intiem met elkaar om. Ook nu gaan er weer chitsen, 'gekepert [linnen] en 'een stuk rode crest neusdoeken' als geschenken mee. Het maakt duidelijk waar de achttiende-eeuwse smaak voor exotische stoffen vandaan komt en het is aardig te bedenken waar ze in huize Boreel een toepassing

gehad kunnen hebben. Tegenwoordig zouden we dit parallel-import noemen, buiten de reguliere kanalen van de VOC om.

Oosterse spijzen en gewassen

In 1740 ontvangt mevrouw Boreel vanuit Batavia, waar Imhoff dan is gestationeerd, 'een kastje thee met een pot atchiar Bamboe [Indisch tafelzuur] en een pot geconfijte gember in hope dat deselve goed overkomen en van smaak wesen mogen'. Thee was in die jaren al bekend, maar de opkomst in Nederland van oosterse spijzen zou pas in de 19e eeuw op gang komen. Het is de vraag of Boreel en zijn gezin iets hebben gezien in deze destijds volkomen onbekende levensmiddelen.
Vanaf 1743 verblijft Imhoff aan de Kaap (Zuid-Afrika); in dat jaar stuurt hij 'voor U.W.Geb., Dedel en Backer [twee andere Amsterdamse families] drie bakken 'met planten en gewassen van desen uythoek'. In een brief van een kleine maand later, waarin Imhoff zijn vertrek naar Batavia meldt, geeft hij aan 'een bak met Caabse planten voor Beekesteyn' te versturen. Het is voor het eerst dat de naam van het huis opduikt. Zo kort na de aankoop van zijn buiten-verblijf (in 1742) krijgt Jacob Boreel dus al de beschikking over exotische gewassen voor zijn tuin; ongetwijfeld in die tijd een grote bezienswaardigheid. In een volgende brief, dit keer uit Indië, stuurt Imhoff opnieuw 'een kistje voor Beekesteijn' en ook latere brieven verwijzen naar zendingen exotische planten en bomen (of stekken ervan).

Gevogelte

Op Beeckestijn heeft men ook een menagerie gehad, waar exotische diersoorten gehouden werden. De menagerie lag ten zuiden van de centrale laan, achter het huis. In oktober van hetzelfde jaar 1743 gaat er weer een pot atjar naar de familie Boreel, samen met een kroonvogel, vermoedelijk voor de menagerie. Ondertussen is het onrustig in Europa: het nieuws dat Imhoff bereikt voorspelt weinig goeds en 'houd [hem] in eene gedurige ongerustheid nopens eenen bij mij seer gevreesden oorlog […] want de Fransen maken hier nogal vrij wat bravades'.
In een volgend artikel ga ik nader in op Imhoff's berichten over de inmiddels uitgebroken oorlog tussen Frankrijk en Engeland en Boreel's gedachten hierover vanuit zijn functie bij de Amsterdamse Admiraliteit.

14. Oorsprong van het geslacht Boreel

In Beeckestijn Nieuws nr. 66 werd ingegaan op een extract uit een artikel van mevrouw J.M.J.Buurman-Boreel. Daarin ging het om een grafsteen in de Gentse St. Bavo Kathedraal van Ruffelaert Boreel en Pieronne Senescale. De familienaam zou teruggaan op (Vlaamse) tuigmakers uit de vijftiende eeuw.

Recentelijk kreeg ik de beschikking over informatie die mevrouw Buurman hierover heeft verzameld en een overdruk uit het genealogisch tijdschrift De Nederlandsche Leeuw uit 1931. In het artikel uit De Nederlandsche Leeuw gaat historicus H. van Malsen (ooit huisarchivaris van Jacob Boreel van Hogelanden) in op de herkomst van het geslacht Boreel. In een moeilijk toegankelijk betoog poogt hij deze geschiedenis te ontrafelen. Daarbij ontspint zich een polemiek met Jonkheer dr. W.A. Beelaerts van Blokland, die de historie van het geslacht eveneens onderzocht en op een aantal punten van Van Malsen meende te moeten afwijken.

Zeeland of Vlaanderen

Duidelijk is dat de oorsprong van het geslacht in Zeeland of Vlaanderen moet liggen. Van Malsen noemt Ruffelaert Boreel (*1443) als oudste bekende naamdrager van het geslacht. Ook mevrouw Buurman-Boreel noemt hem als de 'oudst bekende voorvader'. Zij had onder meer de Genealogie Boreel tot haar beschikking. Van Malsen verwijst naar een handgeschreven document, een Denombrement van Heerlijkheden ende Leenen in Vlaenderen in Asseneder Ambacht, van Willem Boreel (1591- 1668) uit 1652. Zijn familie was afkomstig uit Antwerpen en naar Middelburg verhuisd. Daar was Willem burgemeester en één van de oprichters van de VOC. Het gaat hier om lenen in Vlaanderen die Willem Boreel in dat jaar blijkbaar terugkocht als behorende tot het oorspronkelijke familiebezit. En inderdaad is net over de Nederlands-Belgische grens bij Sas van Gent de plaats Assenede te vinden.

Ongeveer vijftig jaar na het overlijden van Ruffelaert Boreel verkoopt een zekere Jacoppe Boreel een huis in Gent, genaamd het Gouden Hoofd, gelegen tegenover het Gravensteen. Het is dan 1492 en er is dan al heel wat water door de Vlaamse en Zeeuwse stromen gevloeid. Duidelijk wordt ook dat de naam Boreel – zoals al te lezen was in editie 66 – inderdaad teruggaat op het Franse woord voor tuigmaker. Het is een aardige gedachte te beseffen dat Willem François Boreel met de oprichting in 1813 van zijn regiment huzaren (bereden soldaten) wellicht ongewild teruggreep op zijn afstamming.

In mevrouw Buurman´s aantekeningen komt een groot aantal leden van het geslacht en verwanten voor, die ik omwille van de lengte van deze bijdrage hier niet noem. De archieven van Gent en Sluis, die zij heeft onderzocht, bevatten talloze akten met betrekking tot het geslacht Boreel. Eén ding is wel waard genoemd te worden: in het Gemeentearchief ´s-Gravenhage zijn aantekeningen te vinden over een zekere Maria Bourel, die in 1645 trouwt met Everard van Hoochlanden, klerk bij Mr. Willem Boreel. Wellicht ligt hier de oorsprong van de toevoeging die Willem François in 1821 achter zijn familienaam kreeg toen hij in de adelstand werd verheven.

Italiaanse bankier

Mogelijk gaan de roots van het geslacht nog verder terug want Ruffelaert Boreel (of Boureel) heette van oorsprong Ruffino Borelli en was afkomstig uit het Italiaanse Ferrara, in het district Lomdardia. Eenmaal in Vlaanderen gevestigd beoefende hij het koopmanschap en was daarnaast tafelhouder ofwel lombardier, dwz. hij leende geld uit. De Longobarden (of Lombarden) waren in het oude Italië een niet-christelijke stam. Zij waren uitgesloten van het reguliere handelsverkeer en kozen voor de geldhandel als bedrijf (ons woord 'lommerd' vindt hier eveneens zijn oorsprong) 1). Onze 'oer-Boreel' was dus bankier en mogelijk ligt hier de basis voor de latere welstand van de familie. In het tijdschrift Historia verscheen in 1948 een bijdrage waarin werd ingegaan op diverse zogeheten lombardiers- of tafelhoudersgeslachten. Onder de families die genoemd worden is ook Boreel.

Hollandse ontwikkeling

Wanneer de voorvaderen van Jacob Boreel Jansz. eenmaal in Amsterdam zijn gevestigd, horen zij al snel tot de notabelen van de stad. In informatie over het familiewapen van Willem Boreel wordt deze beschreven als Baron van Vreendijk en Vreenhove, Heer van Duynbeke, Westhoven, Steeland en Perenboom. Al deze lenen zijn te vinden in of nabij het huidige Zeeuws-Vlaanderen. Willem Boreel was in 1652 al hoog op de sociale ladder gestegen: hij was advocaat van de VOC, pensionaris van Amsterdam (1627), afgezant naar Engeland, Bremen, Zweden en Denemarken en ambassadeur te Parijs (1649). Hij werd in 1618 (of 1619) door de Engelse koning James I tot ridder geslagen. Inmiddels zijn we dan al aangekomen bij de generaties Boreel die wij beter kennen en komt Jacob Boreel Jansz. in zicht.

Zie ook: Th. van Brussel: Aanhangsel tot Ludolf Smids, M.D. Schatkamer der Nederlandsche Oudheden (1778), p.189-190.

15. De Saturgische Krans. Een achttiende-eeuwse gezelligheidskring

Lidmaatschap van bijna 50 jaar

Net als nu bestonden er in de achttiende eeuw Rotary-achtige gezelschappen. Leden van de in 1718 opgerichte 'Saturdagse Krans' kwamen van begin november tot eind maart op zaterdag telkens bij één van de leden thuis bij elkaar. Onder hen was Jacob Boreel Jansz: in 1730 trad hij toe; zijn lidmaatschap eindigde met zijn overlijden op 4 september 1778. Doel van de vereniging was vooral gezelligheid en vriendschap. Jacob´s zoon Willem werd in 1773 lid, maar bedankte op 31 maart 1787 al weer. Daarbij voldeed hij meteen hetgeen hij nog verschuldigd was aan de verenigingskas, aldus een oud aantekenboekje. Jacob Boreel was regelmatig aanwezig op de samenkomsten: in 1777 staat zijn naam genoteerd bij de maanden januari en maart, en ook daarna was hij vaste gast.

Gepeperde rekeningen

Er bestaat een rekening van 25 april 1747 van Frederik C. Römer voor 'een Maaltijd op 't grote Jacht vant Edm Collegie Ter Admiralitijt'. Jacob Boreel was tussen 1737 en 1778 raad en Advocaat-fiscaal van de Amsterdamse Admiraliteit. Wellicht heeft hij het college van bestuur kunnen overreden het jacht voor deze gelegenheid af te staan. H. van Malsen vermeldt in zijn inleiding uit 1929 bij de

correspondentie tussen G.W. baron Van Imhoff en Boreel (zie BN nr. 68) hoe 'De leden van de Saturdaegse Krans […] op Beeckesteyn een gezocht centrum [vonden]'. Dat moet na 1742 zijn geweest, toen Jacob Boreel huis en landgoed kocht.

Hemelse bokalen

Ook een rekening uit 1765 voor een gegraveerde glazen verenigingsbokaal verwijst naar hem. De bokaal werd op 28 maart van dat jaar door de Haagse glasgraveur of -handelaar Cornelis le Maître geleverd aan 'de Heer fiscaal Borreel'. Mogelijk was de bokaal een schenking aan het genootschap. De kelk was gedecoreerd met twee kinderen (of engeltjes) die elkaar toedronken, wellicht op de vriendschap. De niet meer bestaande bokaal werd door F.G.A.M. Smit in het tijdschrift Vormen uit Vuur (1992) beschreven. Waar hij Jhr. Mr. Willem Boreel van Hogelanden (1800 - 1883) noemt is hij abuis: zowel gezien de datum, maar ook vanwege de toevoeging 'Van Hogelanden' die pas verscheen met Willem François Boreel (zie BN 66). De bokaal werd op bijeenkomsten gebruikt om een nieuw lid in te wijden en gevuld met wijn rondgegeven waarbij iedereen een ferme teug nam.

Ook een andere bewaard gebleven bokaal uit 1777 is in stippelgravure voorzien van twee op een wolk gezeten engeltjes die elkaar toedrinken. Hij kostte destijds tweeënveertig gulden. Een banier boven de engeltjes draagt het opschrift Vriendschap.
Een derde bewaarde bokaal is behalve met engeltjes ook gedecoreerd met een (Nederlandse) leeuw die op een wolk ligt. Eén engeltje is gekleed als de godin Minerva met schild, lans en uil. Ook foedralen voor de bokalen, een opbergkistje en archivalia zijn bewaard gebleven en behoren nu tot de collectie van het Amsterdams Historisch Museum. Er werd bij de samenkomsten vaak stevig gedronken en gegeten, getuige oude rekeningen. Behalve groente en fruit stonden er kreeft, ansjovis, oesters en diverse soorten brood op het menu, maar ook 'Chinais appelen', toen minder alledaags dan nu. En ook toen werd er vermoedelijk meer besproken dan het laatste nieuws en wellicht gelobbyd over bestuurszaken.

Gedenkpenning

In 1768 bestond het gezelschap vijftig jaar en werd een gedenkpenning geslagen. In Ons Amsterdam (1966) heeft B. de Ridder de penning beschreven. De voorzijde toont een allegorische voorstelling met onder andere een granaatappel (symbool van de eendracht); op de achterzijde staan de wapens van de leden van het gezelschap. Rechtsboven is het familiewapen van Boreel afgebeeld: een keper in zwart op zilver, met drie jachthoorns, waarboven een aanziende leeuw in goud op keel [=rood].

Het jubileum werd ook herdacht met een dichtstuk in het Latijn; Hendrik de Bosch maakte een vertaling in het Nederlands. De tekst begint met de woorden 'ô Lekkernyen, die den vetsten disch versieren! ô Heuchlyk Gastmaal, door den wyn zo mild besproeid'. Daarnaast vermeldt de inleiding van het stuk de leden, wier wapens op de penning staan, onder wie Jacob Boreel Jansz.

Reglement van wetten

Behalve bij de leden thuis kwam men ook samen in herbergen en logementen, meestal in het voor- en najaar, waarschijnlijk met het oog op de gesteldheid van de wegen. Ook ging men per jacht. Mogelijk is men toen op Beeckestijn geweest.

Er bestond een reglement van 'wetten' waarin allerlei zaken werden geregeld: laatkomers verspeelden een gulden; wegblijven kostte een daalder. De boetes werden gebruikt om de maaltijden te bekostigen. Gasten waren toegestaan mits logerende bij het betreffende lid en de laatste gastheer diende de verenigingsbokaal naar de volgende samenkomst mee te nemen. Ook te vroeg vertrekken werd beboet: wie vóór half negen ´s avonds wegging diende een gulden te betalen. In 1793 werd de Saturdagse Krans opgeheven en kwam er een einde aan de gezellige samenkomsten.

Literatuur:
B. de Ridder: De Saturdagse krans in: Ons Amsterdam, jrg 18 (1966), p. 378- 380;
A.J.J.Ph. Haas: De Saturdagse Krans 1718 - 1793. In: 77ste Jaarverslag Koninklijk Oudheidkundig Genootschap, 1934 - 1935;
F.G.A.M. Smit: Gegraveerde wijnglazen van de achttiende-eeuwse Saturdagse Krans te Amsterdam. In: Vormen uit vuur, 1992/2.

Met dank aan het Amsterdams Historisch Museum.

16. De afkomst van de familie Trip

Zoals eerder beschreven in deze serie had Beeckestijn behalve de familie Boreel nog een tweetal eigenaars van allure, Jan Trip de Oude en zijn zoon Jan Trip de Jonge. Vooral deze laatste heeft Beeckestijn veel van zijn huidige aanzien gegeven. De volgende eigenaar Jacob Boreel Jansz. was verantwoordelijk voor verdere uitbreidingen van het huis en park. In Beeckestijn Nieuws 67 staat een beschrijving van het alliantiewapen van Jan Trip de Jonge en zijn vrouw, dat zich in de gevel van het hoofdgebouw bevindt.

Zaltbommel

In deze bijdrage ga ik nader in op de achtergrond van de familie Trip, die zeker tot de vijftiende eeuw teruggaat. Stamvader zou een zekere Gerrit Trip geweest zijn, aldus het Memorie-boeck vant geslachte vande Trippen (manuscript). In Tiel en Zaltbommel behoorde het geslacht tot de gerespecteerde klasse. In 1440 bezat Gerart Jansz. Trip in Zaltbommel al een molen. Een eeuw later in 1509 was Gerrit Cornelis Trip er burgemeester en bezat de familie een aantal huizen in de stad. In het Memorie-boeck wordt beschreven hoe het geslacht in de zestiende eeuw wijdverspreid was door Gelderland.

Wijdverspreide katholieke handelslieden

De familie was van katholieke huize, aldus het Memorie-boeck want onder de leden van het geslacht 'sijn oock van haar geweest Priesters en Geestelijcke Heeren en geestelijcke dochters'. Leden van het geslacht Trip werden destijds gevonden in Spanje, in Praag tot zelfs in Moscovië (= Rusland). Het Memorie-boeck noemt hen 'alle goede Katolijcken, en seer goede handelaars'. Dat bleek al snel: ijzer en wapens vormden de bron van het latere familiefortuin, niettegenstaande hun geloofsachtergrond.

Familie de Geer

Daarbij was de familie sterk verweven met de familie De Geer, werkzaam in dezelfde tak van ondernemen. Louis de Geer (1535-1602) zou beschouwd kunnen worden als stamvader, al gaat de familielijn nog verder terug. Hij was afkomstig uit Wallonië en in 1598 met zijn gezin naar Dordrecht gevlucht, waar zijn dochter Maria trouwde met de Bommeler koopman Elias Trip. Louis de Geer was rijk geworden met de handel in wapens en ijzer en zijn gelijknamige zoon zette het bedrijf met veel succes voort. IJzer- en kopermijnen in Zweden leverden De Geer eveneens een aardig fortuin op.

Trippenhuis

Inmiddels waren de families verhuisd naar Amsterdam. Men bleef nauw met elkaar verweven: Jacob Eliaszn. Trippenhuis Trip trouwde met Grietgen de Geer en zoon Hendrick (1607-1666) trouwde met Johanna de Geer. In deze tijd verscheen ook het Trippenhuis aan de Amsterdamse Kloveniersburgwal, gebouwd in opdracht van Hendrick
Trip en zijn broer Louys die het huis samen bewoonden. Het Trippenhuis (1660-1662) is ontworpen door Justus Vingboons (1620/21-1698) – een jongere broer van architect Philips Vingboons (1607-1678).

Ondertussen was de familie op de toenmalige sociale ladder opgeklommen: in mijn bezit bevindt zich een beschrijving van 'Het Trippenhuis en zijne bewoners' (J.A. Alberdinck Thijm, 1871). Daarin worden contacten en huwelijken beschreven met aanzienlijke Amsterdamse families zoals Bicker, Huydecoper en Munter. Het Stadsarchief Amsterdam bewaart stukken van Cornelis Trip en Maria le Seutre, overgrootouders van Jacoba Margaretha Maria Boreel, die duidelijk maken dat er ook tussen deze families contacten waren.

Jan Trip de Oude en de Jonge

Met Jan Trip de Oude ('Van Berkenrode', 1664-1732) komt Beeckestijn in zicht. Ook hier zien we verwevenheid tussen de Amsterdamse regentenfamilies: zijn moeder was Margaretha Munter (1639-1711). Jacob Boreel Jansz. trouwde eveneens met een telg uit dit geslacht. Jan Trip was

bewindhebber van de VOC en burgemeester van Amsterdam. Hij trouwde in 1690 met Margaretha Cesilia Nijs en hertrouwde in 1713 met Elisabeth Thiellens, vrouwe van Berkenrode, een heerlijkheid nabij Heemstede.

Het oude Slot Berkenrode werd in 1573 bij het Beleg van Haarlem ten dele verwoest. Het werd hersteld maar in de nacht van 4 op 5 mei 1747 brandde het huis door onvoorzichtigheid van het personeel af. Er bestaat thans nog een huis Berkenrode aan de Herenweg: hier woonde Godfried Bomans in zijn jeugdjaren.

Beeckestijn

In 1711 werd Trip eigenaar van Beeckestijn. Zoon Jan Trip de Jonge, die in 1715 trouwde met de schatrijke Petronella Wilhelmina van Hoorn, kocht Beeckestijn in 1716 van zijn vader. Het echtpaar Trip-Van Hoorn nam het initiatief om de hofstede Beeckestijn om te bouwen tot het riante zomerverblijf in de vorm zoals we die nu kennen. Aan hen danken we onder andere het alliantiewapen boven de ingang van het hoofdgebouw.

17. Beeckestijn tijdens WO II

Van glorie naar verval

In deze aflevering bespreek ik de laatste en minder fortuinlijke periode van bewoning van Beeckestijn. Na het overlijden van Jonkheer Willem François Boreel in 1851, kleinzoon van Jacob Boreel Jansz., worden huis en landgoed nog maar nauwelijks gebruikt en zijn de gloriedagen als lustoord eigenlijk voorbij. Vooral omdat het gebouw zich maar moeilijk laat verwarmen, gaat de familie liever naar andere oorden. Het hoofdgebouw wordt verhuurd; in 1924 verlaat de laatste huurder het huis en blijft het hoofdgebouw in vervallen staat achter.

Bijzondere bewoners

Ruim vijftien jaar later wordt Beeckestijn nog kort bewoond. De laatste groepen ‘bewoners’ (al moeten we deze aanduiding met een korreltje zout nemen) zijn militairen. Tijdens de mobilisatie eind 1939 wordt in het leegstaande gebouw een eenheid van het 12-de Regiment Infanterie van het Nederlandse leger ondergebracht. Zoals in bijna alle oorlogssituaties veroorzaken ook hier de ingekwartierde militairen veel schade. Het al ernstig verwaarloosde gebouw is behoorlijk tochtig; daarom slopen de soldaten hout uit zolders en betimmeringen om te verstoken. Stucwerk wordt uit verveling vernield, waarbij ook Van Logteren’s figuren in de hal worden beschadigd.

Vesting IJmuiden
Ongeveer een jaar na de capitulatie, in 1941, betrekken Duitse militairen van een infanterie-eenheid Beeckestijn korte tijd. In 1942 komen er opnieuw Duitsers op Beeckestijn: om het nazirijk tegen aanvallen vanuit zee te beschermen, wordt het Nederlandse kustgebied veranderd in de zogenaamde Atlantikwall. Bunkers in de duinen en andere voorzieningen moeten een geallieerde inval vanuit zee keren. IJmuiden wordt als vesting aangewezen.
Op Beeckestijn worden militairen ingekwartierd die een doorlaatpost aan de Rijksweg richting IJmuiden en een tankgracht bemannen. De bewoners van het zuidelijke koetshuis moeten vertrekken en het huis wordt wachtlokaal. In het park komen bunkers die dienen als manschappenverblijf en geschutspost. De eenheid die op Beeckestijn huist, bestaat uit ruim vijftig man. Ze schilderen het hoofdgebouw in camouflagetinten.
Militairen en omwonenden
Naast militairen verblijven er omwonenden op Beeckestijn. Halverwege 1942 komt pachter Gerrit C. Schoo met zijn gezin in het hoofdgebouw wonen: zijn boerderij, die voor de aanleg van de tankgracht gesloopt moet worden, is kort daarvoor afgebrand. Siebe Rolle geeft in zijn publicatie over de oorlogsjaren op het huis een verslag van deze brandperikelen. Schoo's knecht, Wilhelmus J. Verzijlenberg, voegt zich in 1944 met zijn gezin bij het gezelschap (zie ook de editie van Beeckestijn Nieuws van maart 2008 voor het verhaal van zijn zoon Leo Verzijlenberg). Hun huis is afgebroken in verband met de aanleg van militaire versterkingen. De burgerbewoners hebben overigens toestemming van de Duitse militairen om in het huis te wonen, al zijn de contacten miniem. Wel profiteren de militairen van de eigen teelt groenten en tabak, waarvan de bewoners hen voorzien.
Kippenhokken en tabaksdrogerij
Het leven in die jaren is in niets meer te vergelijken met dat uit de gloriedagen van Jacob Boreel: met veel improvisatie wordt een deel van het danig vervallen huis voor bewoning geschikt gemaakt. De voormalige keuken (later onderdeel van het museum) wordt gebruikt als kippenhok, een van de vertrekken op de begane grond doet dienst als woonruimte en de kabinetjes worden gebruikt als slaapverblijf.

Op de verdieping droogt Schoo in 1944 tabaksbladeren van eigen teelt. Tabak is schaars geworden en eigen teelt tabak is een logische vervanger voor het zo geliefde rokertje. Ook nu loopt het huis schade op: zoon Jan Verzijlenberg vertelt in Rolle's relaas hoe men boomstammen de hal in sleepte,

verzaagde en in stukken hakte op de kostbare, antieke marmeren vloer. Het is de tol van het moment: voedsel en brandstof zijn nu belangrijker dan cultureel erfgoed. Voor wie de stijlkamers van het museum heeft gekend, is het bijna onvoorstelbaar dat men hier onder dergelijke condities heeft gewoond.
Ook in de bijgebouwen wonen burgers: zo werd het noordelijke koetshuis bewoond door tuinder Frans Heeremans. Hij wordt gedoogd als bewoner, mits hij de Duitsers groente uit zijn eigen tuin levert.

Herstel van het huis

Na de bevrijding zijn er rond Beeckestijn nog enige tijd militairen te vinden: de doorlaatpost aan de Rijksweg wordt dan bemand door Canadezen. Het huis staat vanaf deze tijd een aantal jaren leeg. Na plannen voor sloop en bouw van een villapark op het landgoed verkoopt de laatste eigenares van Beeckestijn, Jonkvrouwe Agnes Cremer-Boreel, in 1953 het huis en een groot deel van het landgoed aan de gemeente Velsen. Na een ingrijpende restauratie, die tot 1969 duurde, keren huis en landgoed weer terug in hun oude glorie.

Literatuur
Siebe Rolle: De Velsense buitenplaatsen in oorlogstijd, Velsen 1995;
Joke van der Aar & Siebe Rolle: Een beeld van een buitenplaats. De tuinen van Beeckestijn. Velsen, 1995.

18. Italiaanse roots van het geslacht Boreel

Sporen in Noord-Italië

Het geslacht Boreel kent een lange geschiedenis.
Mevrouw J.M.J. Buurman-Boreel te Brussel (die de genealogie van het geslacht heeft onderzocht) was naar aanleiding van deze publicatie zo vriendelijk mij nog enkele aanvullingen te doen toekomen. Zo stamt Ruffelaert Boreel (of wel Ruffino Borelli) niet uit het Italiaanse Ferrara (Lombardije), maar uit Ferrere (Asti) in de Piemonte. Daarbij was hij wel tafelhouder, maar oefende dit niet als hoofdberoep uit. Voor wie nog eens in deze geschiedenis wil duiken tijdens zijn vakantie: vlak bij Ferrere ligt het gehucht Borelli (nu een wijk van Ferrere). Hier bevindt zich nog de ruïne van een kasteel dat ooit door de familie Borelli bewoond is geweest en dus met enige recht 'stamslot' genoemd zou mogen worden.

Ook in Asti zouden nog sporen van onze 'oer-Boreel' te vinden zijn: mevrouw Buurman deelde mij mee dat zich in deze stad een Via Borelli en een Piazza Borelli bevinden. In de kathedraal San Leone is

nog een altaar naar de familie genoemd. Het wijst er op dat de Borelli's tot de gezeten burgerij en voor een groot deel tot de adel behoorden: wie een straat en een plein naar zich vernoemd ziet heeft een zekere maatschappelijke status. Ten noordwesten van Asti ligt het plaatsje Moncucco Torinese waar een Località Borelli te vinden is. Elders in Noord-Italië, in de provincie Cuneo, bevindt zich nabij Demonte het Palazzo Borelli, een lustslot met baroktuinen uit de zeventiende eeuw.

Vervolging

Ruffino´s geslacht gaat mogelijk nog verder terug: rond 1300 ontstond er een samenzwering om de weinig geliefde paus Benedictus XI te vergiftigen. In het complot zaten geestelijken, maar ook rijke burgers uit Carcassonne, de Zuidfranse stad, bekend door zijn nog volledig bewaard gebleven citadel. Zuid-Frankrijk, Italië en Spanje zuchtten in die tijd onder de inquisitie, die elke vorm van ketterij of anders denken uiterst fel bestreed. Ook de samenzweerders werden slachtoffer: zij werden door de inquisitie opgespoord en voor een rechtbank gebracht. Onder de veroordeelden waren ook Guillaume en Pietro Borelli, volgens mevrouw Buurman horende tot dezelfde tak van familie als Ruffino. Hoewel ze beiden een fors losgeld hadden betaald, werden ze toch ingekerkerd (gevangen gezet) en uiteindelijk ter dood gebracht. Hun resten werden in 1322 opgegraven, naar Barcelona vervoerd en aldaar aan het strand verbrand. De moord op deze twee wat we nu dissidenten zouden noemen, kan er volgens mevrouw Buurman toe hebben geleid dat Ruffino (of wel Ruffelaert) in 1401 naar de Lage Landen is getrokken, omdat zijn voorvader Pietro en zijn nageslacht door de Inquisitie uiteindelijk aan de bedelstaf werden gebracht.

Tot slot nog één andere bekende Borelli uit Italië: de natuurkundige Giovanni Alfonso Borelli (1608 - 1679). Zijn publicatie over spierbewegingen bij dieren vormt het begin van de biomechanica. Of hij verwant is met het geslacht van Ruffino is mij helaas niet duidelijk geworden.

Slot

Met deze bijdrage besluit ik de serie over de bewoners van Beeckestijn. Ik spreek het vertrouwen uit dat deze bijdragen hebben bijgedragen aan de kennis over geslachten die Beeckestijn tot een levend huis hebben gemaakt.